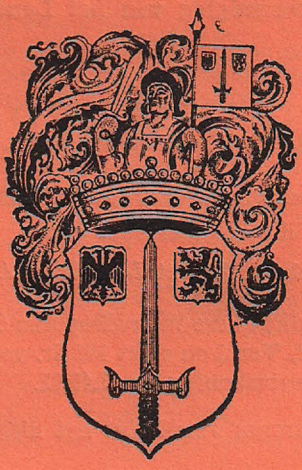
HET LAND VAN AALST

TIJDSCHRIFT VAN DE
HEEMKUNDIGE VERENIGING
« HET LAND VAN AALST »

Jaargang VI — 1954 Nr 4.

Zondag, 12 September 1954

JAARLIJKSE GOUWDAG

van de
heemkundige vereniging van het Land van Aalst
te

GERAARDSBERGEN

met o.m. als spreker Dr L. ELAUT,
die zal handelen over
« Humanisten in het Land van Aalst ».

Stuur onmiddellijk uwe toetreding aan de beheerder dhr A. van Lul, Vorst en stort 100 fr. voor het feestmaal op zijn postrekening nr 41.45.92.

In volgend nummer verschijnt het uitgewerkt programma.

De Spoorlijn 's Gravenbrakel-Gent

Nauwelijks was het eerste staatsprogramma in zake spoorwegen in België einde 1842 voltooid, namelijk een verbinding van Antwerpen tot aan de Franse grens, en een van Oostende tot aan de Pruisische grens, welke elkaar kruisten te Mechelen, of men zag allerwege uit naar middelen om de aldus tot stand gebrachte verbindingen aan te vullen. De Henegouwse industrie, welke dank zij de steenkoolmijnen een geweldige vlucht begon te nemen, beschouwde de volkrijke provinciën Oost- en West-Vlaanderen als een ideaal afzetgebied voor haar producten, terwijl Gent, waarvan de katoenhandel sinds 1830 fel was geslonken, eveneens zocht naar middelen om goedkoop steenkool te betrekken voor zijn fabrieken en om het rijk Waalse industriebekken voor zich te winnen.

Vandaar de veelvuldige pogingen om beide gewesten met elkaar door één of meer spoorlijnen te verbinden. Enkele van die pogingen zijn geslaagd, zoals die welke leidde tot het aanleggen van de Denderlijn (1), doch de meeste zijn mislukt. Het aanleggen van een spoorweg vergt niet alleen het bekomen van een regeringsconcessie doch vooral veel kapitalen, en juist die waren niet altijd voorhanden.

Wij vermelden hier slechts ter inlichting de aanvraag welke op 4 October 1845 werd gedaan door Dupont, Demanet en Wanderpepen, om de concessie te bekomen van een spoorweg van Saint Vaast over Zinnik en Geraardsbergen naar Gent. Nog alvorens de vereiste formaliteiten van onderzoek verricht waren, verzaakten de aanvragers aan hun opzet omdat zij niet de mogelijkheid inzagen de vereiste kapitalen bijeen te brengen. Hun plannen werden later door anderen overgenomen zoals wij het verder zullen zien.

In aansluiting met de plannen van de Compagnie Dendre-et-Waes had in 1852 een zekere Zaman een concessie aangevraagd om Tubeke, aan de staatslijn Brussel-Henegouwen, over Edingen te verbinden met Geraardsbergen, aan de Denderlijn. Wegens de vertraging bij het aanleggen van laatsgenoemde (die pas einde 1855 werd in bedrijf gesteld) kwam hiervan echter evenmin iets terecht.

Ernstiger candidaten waren Delaveleye en Moucheron. Zij beoogden een spoorlijn van Saint Ghislain naar Terneuzen, over Villerot, Aat (aansluiting met de sinds 1848 bestaande lijn Doornik-Jurbeke en met de ontworpen Denderlijn), en Gent. Dat het ont-

(1) zie Het Land van Aalst, jg. 1950, blz. 147 : « De eerste Spoorweg in het LAND VAN AALST ».

werp de instemming vond van de inwoners der te doorlopen streken blijkt uit de talrijke verzoekschriften die tot de Kamers werden gericht om de concessieaanvraag te steunen. Vermelden wij o.a. een van de Stad Gent (6 Juni 1853), van de directeurs der steenkoolmijnen van het bekken « Couchant de Mons » (13 November 1854), van de gemeenteraad van St.-Goriks-Oudenhove (15 Februari 1855) enz.

De gemeenteraad van Zottegem had eveneens het nieuws vernomen en besloot onmiddellijk al het mogelijke te doen om te verkrijgen dat de spoorlijn, die aanvankelijk ontworpen was van Nederbrakel rechtstreeks naar Gent, eveneens Zottegem zou aandoen. Op zijn vergadering van 13 Juni 1853 werd dan ook volgend besluit aangenomen :

« Den Raed, vernomen hebbende dat door de heeren Mouche-
» ron en De Laveley te Brussel aen het Gouvernement de aen-
» vraeg hebben gedaen tot het bekomen van eenen ijzerenweg,
» leydende rechtstreeks van Ste Ghislain naer Gend, langst Ne-
» derbrakel, Hundelgem en Bottelaere; dat deze rigting aen Sot-
» tegem nadeelig zouden wezen, dus is eenparig van geraden dat
» alle mogelijke middelen moeten bewerkstelligd worden om deze
» rigting te betwisten, en niets te verwaerloozen om eene statie
» op het grondgebied van Sottegem te bekomen; ten eynde dier
» is beslist eene commissie te benoemen van twee leden die met
» den heer Burgemeester aenzogt worden zich onmiddellijk na
» Brussel te begeven en alle verdere voyagen aen te nemen om
» de projecten die aen Sottegem nadeelig zijn, tegen te werken
» en de voordeelige te ondersteunen, mits te vergoeden alle kos-
» ten die deze zullen veroorzaken ». De commissie bestond uit burgemeester Jan Francies Ruysschaert, Jan Baptist Fredericq Droissaert en Charles Louis Galle.

Overeenkomstig de ontvangen onderrichtingen, begaf zich de commissie naar Brussel en kon op 17 April 1854 aan de gemeenteraad mededelen « dat zij volkomelijk gelukt heeft dat de statie
» op het grondgebied van Sottegem zal gemaakt worden ».

Onder het betuigen van hun dank beslisten de raadsleden bij de Kamer van Volksvertegenwoordigers een verzoekschrift in te dienen, om uiteen te zetten dat Zottegem, centrum van een dichtbevolkte landbouwstreek, verschillende fabrieken heeft en een druk handelsverkeer onderhoudt met Gent, Antwerpen en Henegouwen; het heeft een zeer aanzienlijke markt waar de omliggende dorpen zich bevoorraden; een spoorweg zou het belang der markt nog vergroten, vreemde kooplieden aanlokken en toelaten de nodige grondstoffen goedkoop te betrekken. Die grondstoffen zijn natuurlijk de steenkool, en verder de kalk uit de streek van Maffles, welke moet dienen om de grond te verbeteren. Verder werd aan de Onderzoekscommissie een technisch verslag gezonden om juist uiteen te zetten welke producten de streek nodig had en hoe alleen de ontworpen spoorweg de toevoer er van kon verzekeren.

Begin 1854 had de Regering inderdaad de vraag naar het open-

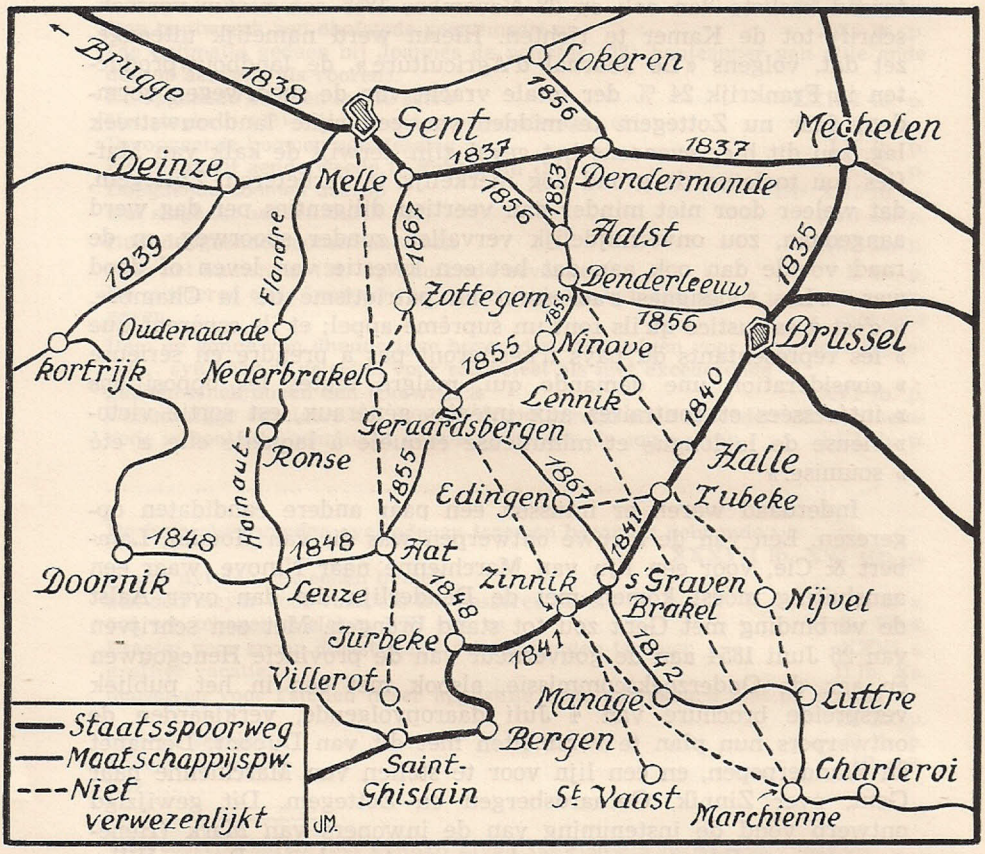
baar nut van een rechtstreekse spoorverbinding tussen de steenkoolmijnen van het Centrum en van Charleroi naar Gent laten onderzoeken door een Commissie bestaande uit vooraanstaande personen uit de nijverheids- en handelsmiddens van de meest geïnteresseerde plaatsen. Het antwoord was eenparig bevestigend. De Kamer van Koophandel en het stadsbestuur van Gent, de bestendige deputatie van Oost-Vlaanderen en van Henegouwen drongen naderhand eveneens herhaalde malen bij de Regering aan om het nut van dergelijke spoorlijn te zien erkennen en haar spoedig aanleggen te bekomen.

Er kwam echter niet veel schot in, en de Zottegemse gemeenteraad besliste dan ook op 28 November 1855 een nieuw verzoekschrift tot de Kamer te richten. Hierin werd namelijk uiteengezet dat, volgens « Le Journal d'Agriculture », de landbouwproducten in Frankrijk 24 % der totale vracht van de spoorwegen vormden; daar nu Zottegem te midden van een rijke landbouwstreek lag, zou dit hier eveneens het geval zijn, terwijl de kalk van Maffles zou toelaten de grond nog merkelijk te verbeteren. Zottegem, dat weleer door niet minder dan veertien diligenties per dag werd aangedaan, zou onvermijdelijk vervallen zonder spoorweg, en de raad voelde dan ook aan dat het een kwestie van leven of dood was : « Les soussignés s'adressent au patriotisme de la Chambre, » c'est à sa justice qu'ils font un suprêmé appel; et ils espèrent que » les représentants du pays n'hésiteront pas à prendre en sérieuse » considération une demande qui, malgré toutes les oppositions » intéressées et contraires aux intérêts généraux, est sortie victo- » rieuse de la longue et minutieuse enquête à laquelle elle a été » soumise. »

Inderdaad waren er intussen een paar andere candidaten opgerezen. Eén van de nieuwe ontwerpen was dit van Houdin, Lambert & Cie, voor een lijn van Marchienne naar Ninove, waar een aansluiting moest komen met de Denderlijn die dan over Aalst de verbinding met Gent zou tot stand brengen. Met een schrijven van 26 Juni 1854 aan de gouverneur van de provincie Henegouwen en aan de Onderzoekscommissie, alsook met een in het publiek verspreide brochure van 4 Juli daaropvolgende, verklaarden de ontwerpers hun plan te versmelten met dit van Dupont, Demanet en Wanderpepen, en een lijn voor te stellen van Marchienne naar Gent, over Zinnik, Geraardsbergen en Zottegem. Dit gewijzigd ontwerp vond de instemming van de inwoners van Mark (Henegouwen), en Edingen, en van de gemeenteraad van Bever, Hillegem, St. Lievens Esse, Ste Maria Lierde en Grotenberge, die in 1856 verzoekschriften indienden bij de Kamer teneinde de aanvraag om concessie te steunen.

Het plan van Zaman werd onder een gewijzigde vorm overgenomen door de Brusselse eigenaar ingenieur Xavier Tarte, die in 1855 de concessie aanvroeg van een spoorweg 's Gravenbrakel-Edingen-Geraardsbergen-Gent. Aanvankelijk genoot dit ontwerp echter slechts geringe belangstelling.

Een schijnbaar ernstiger aanvraag was die van Mark, William, Henry en Charles Waring, te Londen, en Achilles Dandelin, te St-Joost-ten-Node, die om een concessie verzochten van een spoorlijn van Luttre (aansluiting met de reeds bestaande lijn 's Gravenbrakel-Charleroi, over Nijvel naar Tubeke of Lembeek, van waar de staatslijn Brussel Henegouwen zou gevolgd worden tot Halle. Vandaar zou, over St-Kwintens-Lennik, een nieuwe verbinding met Denderleeuw worden tot stand gebracht. In een Memorie van 30 April 1855 aan de Regering gingen de aanvragers uit van het beginsel van de staatsexploitatie, met een concessie voor 50 jaar.

Dit door dhr J. Melkenbeeck te Vorst-Brussel getekende kaartje geeft de stand van het spoornet in 1867 weer. Men bemerkt heel duidelijk de bocht welke vereist werd om de lijn ten O. van Zottegem te brengen.
De verbinding Aat-St Ghislain werd, voor rekening van de Staat, tot stand gebracht in 1877 door de S.A. de Construction en in de plaats van het ontwerp Tubeke-Edingen kwam de lijn Halle-Edingen, die werd doorgetrokken tot Aat zodat een rechtstreekse verbinding tussen Brussel en Doornik (later verlengd tot Rijsel) werd tot stand gebracht.
Anderdeels werd de lijn Brussel-Denderleeuw reeds in 1868 over Zottegem en Oudenaarde doorgetrokken tot Kortrijk. Over die concessie hopen wij eerlang een studie te laten verschijnen.

Het ontwerp vond warme voorstanders, en werd gesteund door verzoekschriften van de gemeenteraden o.m. van Monceau-sur-Sambre (27 Mei 1855), Jumet (2 Juni 1855), Nijvel (1 October 1855), Halle (1 October 1855) Denderleeuw (16 Nov. 1855), enz. Op de Kamerzitting van 15 December 1855 verklaarde zich de Minister van Openbare Werken voorstander van het ontwerp: de lijn zou de afstand tussen Gent en de steenkoolmijnen van Manage brengen op 94 Km., in plaats van de tot dan vereiste 118 Km. over Brussel en Aalst. Zij zou slechts 53 Km. nieuw spoor vergen en op heel soepele wijze het probleem oplossen van de rechtstreekse verbinding Charleroi — Gent en Charleroi — Brussel (2). De aanvragers hadden hun concessie bekomen, de vereiste borgsom gestort en niets scheen zich dus nog te verzetten tegen de verwezenlijking.

Toch mocht het ontwerp zich in geen onvermengde instemming verheugen. Eén van zijn felste tegenstanders was Ernest-Joseph Boucquéau, « maître de forges » te La Louvière (3), die zich aanbood om het plan van Tarte ten uitvoer te brengen en vast besloten was zijn doel te bereiken.

In een brochure welke hij onder datum van 23 Januari 1855 uitgaf onder de titel « A propos du chemin de fer de Luttre à Denderleeuw » (4) beweerde hij dat de verwezenlijking van het ontwerp uitsluitend Charleroi zou ten goede komen, ten nadele van Bergen en « Couchant de Mons ». Een lijn van 's Gravenbrakel naar Gent zou daarentegen de rechtmatige eisen van beide streken tegemoetkomen, en een bijkomende verbinding tussen St. Ghislain en Aat — naar het vroeger ontwerp van Delaveleye en Moucheron — zou het ganse net volledig maken, de drie bek-

---

(2) De rechtstreekse lijn Brussel-Charleroi werd pas in 1872 in bedrijf gesteld en op dat ogenblik was er nog geen spraak van.

(3) Geboren te Houdeng Goegnies op 7 Juni 1821, ingenieur, stichtte te La Louvière een ijzerfabriek welke later overging naar Gustave Boel (die hem tevens na zijn overlijden opvolgde als afgevaardigde beheerder van de « Cie du chemin de fer de Braine-le-Comte à Gand et extensions »). Hij stichtte te La Louvière met eigen geld het burgerlijk gasthuis, aan de straat welke aldaar thans nog zijn naam draagt, en was voor zijn tijd heel vooruitstrevend op sociaal gebied. Op 14 Juni 1870 tot liberaal kamerlid verkozen voor het arrondissement Zinnik in vervanging van de ontslaggever Bruneau, verdedigde hij vóór de Kamer verschillende wetsvoorstellen ten voordele van het algemeen stemrecht, de verbetering der werkvoorwaarden in de steenkoolmijnen, de loonboekjes der werklieden, de ongevallenverzekering, en voornamelijk van de verdiscontering der portefeuillewaarden der Staatsbanken ten einde meer en goedkoper krediet te kunnen verlenen aan handel en nijverheid. Hij bleef lid van de Kamer tot aan zijn dood en overleed ongehuwd te St Joost-ten-Node, ten zetel van de door hem gestichte spoorwegmaatschappij op 16 Juli 1880. In de Kamer werd hij opgevolgd door Wincqz. Inlichtingen mij bereidwillig verstrekt door dhr adjunct-griffier Stessels, der Kamer van Volksvertegenwoordigers en door het stadsbestuur van La Louvière. Men raadplege verder : **Edmond Picard** : « Ernest Boucquéau et le Réescompte du portefeuille des Banques d'Etat ».

(4) 16 blz. in 8° uitg. Mazy Gillard te Houdeng. Exemplaar in de bibl. der Rijksuniversiteit te Gent.

kens van Henegouwen en de steengroeven van Ecaussines en Zinnik met Vlaanderen verbinden en een afzetgebied bezorgen. Hij bood zich tevens aan om de door hem voorgestelde lijn aan te leggen en onmiddellijk één millioen frank te storten. Kort daarna liet hij een nieuwe brochure verschijnen waarvan een exemplaar aan ieder lid van het Parlement werd gezonden, en waarin hij nogmaals al de nadelen van het ontwerp Denderleeuw-Luttre onderstreepte en zijn eigen plan uiteenzette (4bis).

De gemeenteraad van Zottegem richtte op 7 Februari 1856 aan de Kamer een verzoek tot afwijzing van het ontwerp Luttre-Denderleeuw en tot steun van het ontwerp Tarte-Boucquéau, daarbij betreurende dat het ontwerp van Delavelye en Moucheron blijkbaar was opgegeven.

Een nieuw ontwerp was intussen voorgesteld geworden door Pierre-Antoine Maertens, bankier te Brussel, en Victorien Dessigny, bankier te Bergen, om drie lijnen aan te leggen, waaronder één van St. Ghislain naar Ath en een tweede (aansluiting met de staatsspoorweg) over Leuze, Ronse en Oudenaarde naar Gent. Dit ontwerp beantwoordde blijkbaar meer aan de wensen van de Regering, want op de Kamerzitting van 12 Februari 1856 gaf de Minister van Openbare Werken duidelijk zijn voorkeur te kennen : « Onder de ontwerpen welke werden ingediend om een meer » rechtstreekse verbinding tot stand te brengen tussen St. Ghis- » lain en Gent, is er een dat werd voorgesteld door de hh. Mou- » cheron en Delaveleye, over Aat en Zottegem. Doch, benevens » het feit dat de afstandvermindering zou gering zijn, zou de voor- » gestelde lijn slechts door landelijke gemeenten lopen, terwijl » de lijn der heren Maertens en Dessigny aanzienlijke handels- » en nijverheidsplaatsen verbindt, zoals Ronse en Oudenaarde... » En zo men aanneemt dat een spoorlijn, zoals die over Aat en » Zottegem, om zo te zeggen uitsluitend steenkolen zou te vervoe- » ren krijgen en dit vervoer kan verzekeren tegen 0,05 Fr. per » kilometer/ton (zoals de aanvragers het voorstellen), moet wor- » den aangenomen dat een lijn, welke een tamelijk druk verkeer » mag verwachten wegens de aangedane plaatsen die vervoerprijs » voor de steenkolen nog zal kunnen verminderen. »

De aanvraag kreeg dan ook vrij spoedig haar beslag en reeds op 24 April 1856 verleende de Centrale Kamersectie haar goedkeuring aan een wetsontwerp tot verlening van de aangevraagde concessie aan Maertens en Dessigny.

Dit was echter volstrekt niet naar de zin der inwoners van de gemeenten die aldus hun hoop zagen verzwinden om ooit een spoorweg te krijgen. Het lag dan ook voor de hand een beroep te doen op de man die de streek officieel vertegenwoordigde in

---

(4 bis) 28 blz. in 8° met uitslaande kaart; exemplaar in het archief der Cie du Ch. de fer de Br. le Comte à Gand, thans op het Ministerie van Verkeerswezen te Brussel.

de Kamer, namelijk op volksvertegenwoordiger De Naeyer (5). Deze stelde op 9 Mei 1856, samen met de kamerleden Anciau, Manlius, Matthieu en Aug. de Portemont (6) een amendement voor op het wetsontwerp tot verlening van de concessie der lijn St. Ghislain-Oudenaarde-Gent, teneinde de Regering toe te laten eveneens de concessie te verlenen van een spoorlijn van 's Gravenbrakel naar Gent, over Edingen, Geraardsbergen en Zottegem. Dit amendement werd aangenomen evenals een ander dat op 14 Mei werd voorgesteld door Van den Peereboom : « De Regering mag aan de » hh. Tarte en Ernest Boucquéau of aan alle anderen de concessie » verlenen van twee spoorlijnen, van 's Gravenbrakel over Edin- » gen naar Gent en naar Kortrijk ». De voordragers verantwoordden hunne voorstellen met de beschouwing dat de Staat zich niet mocht laten binden door een concessie indien bleek dat een andere eveneens het openbaar belang zou dienen; dat anders handelen zou een tekortkoming aan de waardigheid der Natie betekenen.

Nadat, het aldus geamendeerd ontwerp tot wet was geworden op 28 Mei 1856, stichtten Maertens en Dessigny een Compagnie du Chemin de fer Hainaut-Flandres » die hun plan tot een goed einde bracht, zonder echter het vak St. Ghislain-Aat aan te leggen dat ook door Boucquéau was aangevraagd geworden.

Voorlopig was dit alles wat er kon gedaan worden : de toekomst was gevrijwaard.

De Regering bleek inderdaad niet erg ingenomen met het ontwerp Tarte-Boucquéau, zoals dezen het haar hadden voorgesteld met hunne op 23 Maart 1856 ingediende plannen; en met een nota van 7 April daarop aan de Centrale Kamersectie liet zij weten dat, naar haar mening, de lijn van 's Gravenbrakel naar Gent de kwestie van de verbinding Charleroi — Brussel niet oploste en niet renderend zou zijn. Om die reden dan ook kon het ontwerp niet aanvaard worden.

Vermits de wet van 28 Mei 1856 aan de Regering toeliet een concessie van spoorlijnen van 's Gravenbrakel over Edingen naar Gent en Kortrijk te verlenen, onderhandelde Tarte voortdurend om ze te bekomen. Daarbij had hij een plan tot exploitatie door de concessiehouder voorgesteld. Naderhand vormde hij een vennootschap met Boucquéau die zijn vennoot weldra volledig in de schaduw stelde. Zijn eerste oogmerk was het ontwerp van de lijn Luttre-Denderleeuw af te breken, waarin hij dan ook slaagde (zoals de Minister van Openbare Werken het op 26 Augustus 1859

---

(5) J.G. DE NAEYER, geboren te Meerbeke op 25 Mei 1808, advocaat te Gentbrugge, provincieraadslid voor Oost-Vlaanderen, katholiek volksvertegenwoordiger voor Aalst van 13 Juni 1843 tot 18 Juni 1847. Herkozen op 8 Juni 1852 ter vervanging van de liberaal Cumont, bleef hij lid van de Kamer tot 9 Juni 1874 en bood zich toen niet meer aan als candidaat. Was bestendig eerste ondervoorzitter van 25 April 1855 tot 14 Mei 1871, en overleed te Gent op 24 December 1875 (volgens dhr Stessels en de « Gazette van Gent », jg. 1852).

(6) uit Geraardsbergen, schrijver van de nog steeds gewaardeerde « Recherches historiques sur la Ville de Grammont en Flandre ».

moest toegeven in de Kamer), daar de concessiehouders na een paar jaren hun waarborg terugvroegen en de zaak opgaven bij gebrek aan kapitaal. Eens dit doel bereikt, stelde hij de exploitatie door de Staat van de hem ontworpen lijn voor, met deling van winst en verlies, en zelfs mits een gewaarborgd minimum voor de Staat van 11.500 Fr. per geëxploiteerde kilometer. Toen hij echter verzocht werd zijn tot dan mondeling gedane voorstellen schriftelijk te formuleren, wijzigde hij deze met zijn brief van 17 Augusus 1859 aan Minister Jules van der Stichelen zodanig dat ze onaanvaardbaar geoordeeld werden.

Te Zottegem, waar men blijkbaar ongeduldig begon te worden, hadden de gemeenteraad en de inwoners op 25 Juni 1859 een verzoekschrift gestuurd aan de Minister, om te vragen dat de kwestie van het ontwerp der spoorweglijn 's Gravenbrakel — Zottegem — Gent het volgende zittingsjaar bij de Kamers zou aanhangig gemaakt worden. Volksvertegenwoordiger De Naeyer had J.B. Fredericq de raad gegeven overleg te plegen met de vertegenwoordigers van de omliggende gemeenten teneinde gezamenlijke stappen te doen bij de Minister om het verzoek te doen. Doch Fredericq slaagde er niet in, daar de andere gemeenten blijkbaar ieder voor zich een eigen ontwerp hadden. Met een zekere weemoed deelt hij dan ook op 1 Juli 1859 zijn mislukking mede aan De Naeyer, legt bij zijn brief een afschrift van het verzoek van Zottegem aan de Minister en voegt er aan toe : « Wij weten wel dat de stappen van een gemeente zoals de onze geen invloed op het » lot van het ontwerp zullen uitoefenen, doch de Minister zal zien » dat de gemeenten langs de voorgenomen lijn het spoor wensen. » Ons verzoekschrift draagt een zestigtal handtekeningen, waar- » onder die van dhr Van Aelbrouck, ons provincieraadslid dat tot » heden altijd tegenstander van elke spoorweg geweest is » (7).

Toch meende Carlier, verslaggever der Centrale Kamersectie, nog op 26 Augustus 1859 dat de lijn er niet kon komen. Daar ze inderdaad niet verder zou lopen dan 's Gravenbrakel, bereikte ze niet rechtstreeks de productiecentra Charleroi en omgeving, welke de spoorweg moesten doen leven, en die omstandigheid zou de ver-

(7) Maurits van Aelbrouck was burgemeester van Zottegem van 1835 tot 1837 en van 1872 tot 1882 en intussentijd meestal gemeenteraadslid of schepen. In hunne « Gesch. der gem. van Oost-Vlaanderen... Zottegem, bl. 87 halen De Potter en Broeckaert over hem nog het volgende aan : « Uit den tijd der Belgische omwenteling in 1830 is niet veel mede te delen. Nauwelijks waren de eerste opstandskreten hier herhaald of de patriot van Aelbrouck stelde zich aan het hoofd zijner medeburgers. Het Hoogere bestuur deed hem in hechtenis nemen en in de gendarmerie opsluiten, doch reeds denzelfden dag verzamelde eene aanzienlijke menigte volks zich vóór het gebouw en eischte de invrijheidstelling van den gevangene. Toen hieraan geen gevolg werd gegeven, werden deuren en vensters van de gendarmerie ingeslagen, de gendarmen op de vlucht gedreven of aangehouden en van Aelbrouck zegepralender wijze rond de markt gevoerd. Later, na de inrichting van het nieuwe koninkrijk, benoemd tot kolonel der Zottegemse burgerwacht, onderscheidde hij zich door zijne werking tegen de Orangisten van Gent ».

wezenlijking van het ontwerp beletten daar zij het nodige vertrouwen tot het aanlokken van kapitalen niet zou inboezemen.

Hierop werd door een ander lid (8) geantwoord dat echter de voorgenomen lijn bestemd was om een grote verbindingsweg aan te vullen : van Namen en Charleroi naar Gent en Oostende. Hetzelfde lid meende ook te weten dat zeer ernstige aanvragers aanboden de lijn aan te leggen (welke door de Staat zou geëxploiteerd worden mits verdeling der winst), en aan de Regering voor haar aandeel in de brutowinst een minimum van 10.000 tot 11.000 Fr. per geëxploiteerde Km. waarborgen. Die aanvragers boden eveneens aan de definitieve borgsom onmiddellijk te storten en verbonden zich tot het aanleggen van de lijn op twee jaar tijds.

Op dat ogenblik waren er zeventien verzoekschriften bij de Kamers ingediend : allemaal vroegen ze het aanleggen van een spoorweglijn 's Gravenbrakel — Edingen — Geraadsbergen — Gent; acht vroegen de lijn over Oosterzele; vier verzochten de concessie aan Boucquéau te verlenen; één enkele vroeg over Herzele en Zottegem te gaan.

Overtuigd door al die argumenten, besliste de Centrale Kamersectie haar steun te verlenen aan het ontwerp via Zottegem. Deze gemeente was ongetwijfeld de belangrijkste plaats op gebied van handel en nijverheid, en het centrum van de te doorlopen streek, welke bestond uit de kantons Nederbrakel, Herzele, Zottegem, Maria-Horebeke en Oosterzele, die samen 100.000 inwoners hadden op zowat 40.000 Ha. zijnde meer dan de gemiddelde bevolkingsdichtheid van gans België, steden inbegrepen.

Daarmede was de zaak echter niet geregeld, want de Regering zelf had nog niets gedaan ten voordele van het ontwerp. Ook deden weldra geruchten de ronde, als zouden meningsverschillen tussen de Regering en Boucquéau het ontwerp doen vallen. Op 16 October 1859 gaat van de Zottegemse gemeenteraad een nieuw schrijven uit naar De Naeyer om hem mede te delen dat men ongerust is in verschillende gemeenten, die de mening zijn toegedaan dat nieuwe petities nodig zijn « om aldus de Minister te dwingen toegevingen te doen welke zouden tot een overeenkomst leiden », en om te vragen wat hij daarover dacht.

Het antwoord is ons niet bekend, maar zal vermoedelijk negatief geweest zijn want er zijn geen verdere sporen van petities te vinden. En\ pas op 9 Maart 1861 kwam er tussen de Regering, vertegenwoordigd door de Minister van Openbare Werken Jules van der Stichelen, en Ernest Boucquéau een voorlopige overeenkomst betreffende de spoorlijn tot stand.

Een concessie zou verleend worden voor 90 jaar, ingaande met de inbedrijfstelling. De lijn zou lopen over Edingen, Geraardsbergen en Zottegem, tot Gent, via Melle, waar aansluiting met de bestaande lijn. De plaats van halten en stations mocht door de

(8) Zeer vermoedelijk (ofschoon niet bij naam vermeld) De Naeyer, die eveneens lid van de Sectie was.

Regering worden aangeduid. Boucquéau zou de lijn aanleggen op vier jaar tijds, ingaande met de dag der definitieve consessie : de Staat kwam niet tussen in de uitgaven, doch zou de lijn exploiteren. De concessiehouder mocht zich niet met de tarieven bemoeien, noch enige verdragen, accoorden of overeenkomsten afsluiten zonder voorafgaande toestemming van de Staat. Deze zou echter het vervoer langs die lijn doen leiden telkens ze kortst was. Verder kwamen nog enkele bedingen tot beveiliging der belangen van het gemenebest : indien er een N.V. wordt opgericht voor de overneming van de concessie, mogen de aandelen niet genoteerd worden op de beurzen van Brussel, Antwerpen of Gent, alvorens 30 % van het kapitaal gestort is. De Staat mag bij die N.V. een commissaris afvaardigen die door de N.V. zal bezoldigd worden (maximum 1.000 Fr. per jaar). De houten dwarsliggers, al het smeed- en gietijzer moeten van Belgische herkomst zijn.

Het beding van het vervoer langs de kortste lijn was van groot belang, daar de ontwerpers inderdaad steeds er op gewezen hadden dat hun lijn heel wat trajecten zou merkelijk inkorten. De aanvrager was zodanig zeker van zijn stuk dat hij, in tegenstelling met wat tot dan altijd was het gebruik geweest, aan de Staat de helft der bruto-ontvangst liet en van het 3de tot en met het 12de jaar minstens 11.500 Fr. per kilometer garandeerde. Het Departement van Openbare Werken raamde de vermoedelijke ontvangsten van de lijn op 27.000 Fr. netto per Km. en per jaar.

Nadat hij om 250.000 Fr. aan staatseffecten ad 4,5 % had tot waarborg gedeponeerd, werd Boucquéau bij koninklijk besluit van 14 Juni 1861 tot voorlopige concessiehouder verklaard. De concessie zou definitief worden indien hij, binnen de zes maand, een aanvullende waarborg van 250.000 Fr. deponeerde en bewees in België een kapitaal van twee millioen en half te bezitten. Daar die voorwaarden vervuld werden, werd hij bij K.B. van 10 December van hetzelfde jaar tot definitieve concessiehouder verklaard, onder voorbehoud van goedkeuring bij een wet.

In afwachting van de spoorlijn, indien ze er ooit kwam, richtte de Zottegemse gemeenteraad op 2 April 1862 tot de Minister van Openbare Werken een verzoekschrift om te mogen een openbare postdienst, voor personen en paketten, inrichten tussen Zottegem en Aalst, op uren welke de aansluiting met de aldaar komende treinen mogelijk maakten. Men voorzag een vervoer van 16 tot 18 personen per dag en de prijs zou 1,50 Fr. per reis bedragen. Een degelijke dienst bestond toen op Geraardsbergen en op Gent.

Intussen bemoeide Boucquéau zich om de nodige kapitalen te vinden. Op 30 December 1862 werd vóór notaris Joseph Ferdinand Toussaint te Brussel de oprichtingsakte verleden van een « Compagnie du Chemin de fer de Braine-le-Comte à Gand et ses extensions ». Stichters waren Victor Bellefroid, advocaat te Luik, namens de Banque de Liège; Floribert Papin Dupont, koopman te Bergen; Edouard Perrot, eigenaar te Brussel; Bartel Dewandre, advokaat te Charleroi; Louis-André Saignart, volksvertegenwoor-

diger, eigenaar te St. Vaast; Désiré Waldack, advocaat te Gent; Florian Boucquéau, rentenier te Elsene, en Ernest Boucquéau. Het kapitaal bedroeg zes millioen frank, vertegenwoordigd door 6.000 preferente en 6.000 gewone aandelen van elk 500 Fr. Bovendien zou de vennootschap 20.833 obligaties van 500 Fr. ad 3 % mogen uitgeven. Boucquéau verkreeg 1.200 kosteloze winstaandelen in ruil voor de plannen en studie van het tracé, de overeenkomst met de Staat en het aanbod tot het uitvoeren van de lijn met dubbel spoor, alsmede tot het betalen van de beheer- en werkkosten en van 5 % interest op de aandelen tot met de inbedrijfstelling. Verder zou hij zorgen voor het plaatsen van de obligaties.

Op de 12.000 aandelen nam Boucquéau er 5.555 gewone en 5.523 preferente voor zich-zelf en voor een door hem vertegenwoordigde groep. De samenstelling van die groep wijst er op hoe zeer men inderdaad te Zottegem en in de omgeving de spoorweg verlangde. Op de 79 vertegenwoordigde personen waren er één uit Elene (landbouwer Van de Putte), één uit Leeuwergem (Jean-Baptiste De Beer), twee uit St-Maria-Oudenhove (Gallus Galle, notaris, en Marie Polet, eigenares), één uit Steenhuize (De Deyn, eigenaar) en niet minder dan 25 uit Zottegem (9).

De statuten der vennootschap werden goedgekeurd bij koninklijk besluit van 16 Januari 1863 en tot regeringscommissaris werd genoemd dhr Rosendahl, eigenaar te Brussel. Haar zetel was gevestigd te Brussel, Natiënplein Nr. 16 (sinds 1885 Charles Rogierplein).

Hoezeer men zich ook te Zottegem verheugd had om het verloop der zaken, toch was de vreugde niet onvermengd want, naar men zei, zou het station Zottegem gebouwd worden op het grondgebied van Strijpen, aan de baan die loopt naar de steenweg van Gent op Geraardsbergen. Indien zulks gebeurde, zou elke uitbreiding van de gemeente onmogelijk zijn en zouden voor haar alle voordelen van een spoorweg verdwijnen (10). Met een schrijven

(9) Frederic de Roissart (sic) burgemeester; Charles De Belloy, eigenaar; Isidore de Lepeleere, geneesheer; François Deneef, ontvanger; Vital Galle, notaris; Vitus Galle, eigenaar; Louis Gauquier, zeepzieder; Jean-Baptiste Goossens, wijnkoopman; Jean-Baptiste Hulpiau, ketelmaker; Charles Louis Jouret, dierenarts; Ceuterick Laneu, eigenaar; Pierre Labeeu, koopman; Edouard Martien, gemeentesecretaris; Constantin Noyer, brouwer; Polydore Ruysschaert, zaakwaarnemer; Jean-Baptiste Schollaert, brouwer; Charles Vaerman, Van Aelbrouck en Snel, leerlooiers; Charles Vandemergel, notaris; Van den Bussche, landmeter; Vanderlinden, deurwaarder; Edouard Vandeweghe, koopman; Charles van Steenberge, zoutzieder; Leon Veekman, drukker; en Velge-De Keer, zoutzieder (namen ongewijzigd volgens de stichtingsakte, thans bij notaris J. Maenaut te Brussel).

(10) Topografisch was dit trouwens de beste oplossing gezien de hoogteverschillen veel geringer zijn ten W. van Zottegem dan ten O.; doch wijl de bebouwde kom juist ten W. vlak bij de uitkant der gemeente lag bestond er, met een station ten W. van die bebouwde kom, geen vooruitzicht op urbanisatie van het oostelijk gedeelte, terwijl de verhoopte uitbreiding tenminste evenzeer aan de aangrenzende gemeente Strijpen zou ten goede komen.

van 21 December 1862 werd Boucquéau op de hoogte gebracht van de beslommeringen van de gemeenteraad en werd hem tevens gezegd dat het best ware het station te bouwen ten oosten van de gemeente, tussen de bebouwde kom en het gasthuis. De ingenieurs die op dat ogenblik het tracé van de ontworpen lijn Denderleeuw — Kortrijk bestudeerden, beweerden dat het station even goed daar kon gebouwd worden als overal elders. De blijken van welwillendheid, welke Boucquéau aan de raadsleden tot dan betuigd had op sommige bijeenkomsten te Brussel, lieten hen het beste verhopen.

Eens de vennootschap opgericht, bekommerde Boucquéau zich echter blijkbaar niet veel meer om de zorgen van de Zottegemse gemeenteraadsleden, zoals wij zullen zien.

Op 2 Juni 1863 werd de wet tot verlening van de concessie aan de vennootschap aangenomen en de 20ste van dezelfde maand verscheen ze in het Staatsblad. De werken konden beginnen en ze vorderden volgens het voorziene plan. Op Driekoningendag 1864 werd bij de aardewerken te Balegem een werkman uit Hillegem door een grote vallende klomp bevroren aarde getroffen en op slag gedood (11). Voor het overige verliep alles steeds normaal.

Daar de voor het station gekozen plaats niet voldeed aan de wensen van de Zottegemse gemeenteraad, besliste deze, in vergadering van 9 Februari 1865, een commissie te benoemen om bij de Minister van Openbare Werken alle nodige pogingen aan te wenden teneinde een andere plaats te bekomen, op het grondgebied van de gemeente. De commissie bestond uit de burgemeester, benevens de raadsleden Gaucquier en Ceuterick. Nog dezelfde dag begaven zich de commissieleden, vergezeld door Van Aelbrouck naar Brussel bij Minister Jules van der Stichelen, aan wie zij werden voorgesteld door het kamerlid De Naeyer. De Minister deelde hen mede dat slechts twee plaatsen in aanmerking kwamen, namelijk ten noorden, op « De Laege », en ten zuiden. Dit laatste zou echter 65.000 Fr. meer kosten, wat hij niet kon noch mocht ten laste van de concessiehouder leggen.

Niet tevreden met dit antwoord, vroeg de commissie om de zaak te bespreken met Boucquéau zelf, hetgeen werd toegestaan tegen de volgende Donderdag, 16 Februari, te 13 uur.

Teneinde helemaal zeker te zijn de wensen der gemeentekiezers te vertolken, vroegen de commissieleden aan de raad om de kiezers bijeen te roepen teneinde hun toe te laten hun wil te kennen te geven. Op Woensdag 15 Februari vergaderden de meeste uitgenodigden en eenparig stemden zij voor de plaats welke door het gemeentebestuur werd voorgesteld.

Daags nadien had de bijeenkomst op het Kabinet te Brussel plaats, Boucquéau was zelf gekomen, en was vergezeld door zijn ingenieur Masure. Deze deelde mede dat het station zou komen

(11) Gazette van Gent, 9 Januari 1864.

ten zuiden van de gemeente, op het Houtveld, omstreeks de baan van Zottegem naar Nederbrakel. Daar de commissie zich hiermede niet kon verenigen, vroeg zij het station te bouwen op de door haar voorgestelde plaats, en verklaarde dat de gemeente desnoods zou tussenkomen in de gebeurlijke kosten. Deze zouden echter 80 à 85.000 Fr. bedragen volgens een eerste raming, en daar de Minister verklaarde niet te kunnen toelaten dat Zottegem dergelijke last op zich nam, werd er wederom niets bereikt.

De definitieve plannen werden op de gemeentesecretarie ontvangen op 26 Maart teneinde gedurende acht dagen ter inzage van de belanghebbenden te blijven overeenkomstig de wet. Reeds vijf dagen later besliste de gemeenteraad eenparig te protesteren bij de Onderzoekscommissie welke ten stadhuize te Oudenaarde zetelde. « Overwegende — hiet het — dat vele wegen en » straten zodanig zullen verlaagd of verhoogd worden dat zij » haast onbruikbaar zullen zijn, hetwelk ten voordele van de » concessiehouder de communicaties en het algemeen nut grote- » lijks zal hinderen en benadelen; aangezien deze spoorweg is toe- » gestaan voor het algemeen nut en welzijn en niet om den con- » cessionnaris uitsluitelijk te bevoordeligen ».

Op 22 April is de gemeenteraad « van algemeen gevoelen zon- » der uitstel een laatste poging aan te winden bij de Minister van » Openbare Werken tot het bekomen van het station op het grond- » gebied van Sottegem op het Kapelleveld ». Teneinde zijn pogingen kracht bij te zetten en tevens zich finantieel niet al te ver te moeten wagen, besluit hij « dit zooveel mogelijk te doen » met tusschenkomst ende medewerking der concessionnarissen der » ijzeren wegen van Denderleeuw naar Kortrijk en van Antwer- » pen naar Douai » welke beiden ontworpen waren en moesten langs Zottegem lopen. Daartoe werd een beroep gedaan op Meester Mussely (12), advocaat te Kortrijk, beheerder der maatschappij die de concessie bekomen had van de lijn Denderleeuw-Kortrijk.

Mussely ging in op het verzoek en begon met de onderhandelingen. Doch het bouwen van een station naar de wensen van de gemeenteraad was een kwestie van geld, en op de vergadering van 14 Juli daaropvolgend vroeg Mussely, die zelf aanwezig was, tot welk bedrag hij de gemeente mocht vast verbinden. Drie leden meenden dat 40.000 Fr. zou volstaan, doch de vier overige beslisten dat het 50.000 Fr. mocht zijn.

Op een bijeenkomst welke de dertigste derzelfde maand plaats had op het Kabinet van de Minister, werd tenslotte overeengekomen dat het aandeel van Zottegem in de bijkosten zou 30.000 Fr. bedragen; de Staat, de concessiehouders der lijnen Denderleeuw-

(12) Gustave Joseph Bernard MUSSELY, geb. te Kortrijk op 18.3.1834, gehuwd met Marie Caroline, dochter van het Zottegems raadslid Maurits van Aelbrouck. Hij vestigde zich op 21 Mei 1872 te Zottegem, waar een laan naar hem wordt genoemd (inlichtingen mij welwillend verstrekt door het stadsbestuur van Kortrijk en Mevrouw douairière Mussely-Robyns d'Oordegem).

Kortrijk en Douai-Antwerpen (die anders elk hun eigen station moesten bouwen), zouden ieder 20.000 Fr. bijdragen, zodat de vereiste 90.000 Fr. er waren. Zottegem was het volledig eens met die regeling, en beloofde het geld zo spoedig mogelijk te betalen.

Na raadpleging van de burgerij, besliste de gemeenteraad bij het Gemeentekrediet een op 66 jaar terugbetaalbare lening tegen 5 % aan te gaan, ten bedrage van 30.000 Fr. om Boucquéau te voldoen, benevens 20.000 Fr. om een nieuwe straat te leggen tussen de gemeentekom en het station. Doch de lening kwam er niet en begin October kreeg het college een brief om te vragen waar het beloofde geld bleef, en mede te delen dat de werken moesten worden stilgelegd, of dat de lijn toch zou worden gelegd zoals aanvankelijk voorzien, indien het geld niet spoedig kwam. Ook Mussely kreeg een brief van Boucquéau, en liet aan de gemeenteraad weten dat het geld onmiddellijk geëist werd. Op zijn vergadering van 20 October besliste de raad te laten weten dat de beloofde som zou voldaan worden in Januari daaropvolgend indien het station aan de oostkant van Zottegem kwam.

Op 11 November 1865 werd op het gemeentehuis, in aanwezigheid van Mussely, de definitieve overeenkomst ondertekend. Het station zou dus op de gewenste plaats komen. Doch de overvloedige regens in de Winter en de Lente 1866 vertraagden aanzienlijk de uitvoering der werken.

Januari 1866 verliep en het geld was er niet. Boucquéau schreef nogmaals om het geld te bekomen en om te vragen dat hem de nodige grond zou geleverd worden tegen 50 Fr. de roede. Op 14 Februari beslist de gemeenteraad te antwoorden: 1) dat al het nodige gedaan is en men nog enkel op de goedkeuring van de hogere overheid wacht om het geld aan de gemeente te lenen; 2) dat de gemeente intussen van 1 Februari af zal 5 % interest betalen; 3) dat de grond zal geleverd worden zodra de grootte der in te nemen percelen nauwkeurig gekend is.

Begin Maart 1866 had men het grondgebied van Zottegem bereikt. Fichefet, de ondernemer der werken, had de nodige gronden in bezit genomen teneinde er de spoorweg te leggen, doch de ontzette eigenaars, niet helemaal zo geestdriftig als hun gemeenteraadsleden, vonden er niets beters op dan Fichefet te dagvaarden wegens wederrechtelijke inpalming. Fichefet keerde zich op zijn beurt tegen de maatschappij die, bij exploot van 21 April, de gemeente Zottegem dagvaardde in vrijwaring. Andermaal moest Mussely bijspringen. Om hen echter zijn dank te betuigen wegens de reeds bewezen diensten, had de gemeenteraad laten een geldinzameling doen teneinde hem een geschenk aan te bieden. Met de opgebrachte 860 Fr. besloot men bij een goudsmid van de Faubourg St. Honoré te Parijs een gouden uurwerk van 705,50 Fr. aan te kopen en het wapen van Zottegem er in te laten graveren (13). Het overschot zou dienen om de viering te bekostigen, die dan ook korts nadien plaats had.

(13) Dit uurwerk is nog steeds in het bezit van de familie Mussely.

Intussen had de maatschappij echter reeds moeilijkheden gehad met de Staat, betreffende de verbouwing van de aansluitingstations te 's Gravenbrakel, Geraardsbergen en Melle. Voor de werken aan de eerste twee stations, welke de Staat zelf moest verrichten, eiste deze 360.000 Fr. waar de maatschappij, voortgaande op gelijkaardige werken welke hij te Halle en Aat reeds vroeger had uitgevoerd voor 110.000 Fr., het thans gevorderd bedrag schromelijk overdreven achtte. Tenslotte kwam men overeen over 275.000 Fr. daarin begrepen 10.000 Fr. voor de werken te Melle.

Boucquéau, die zoals we reeds zagen, vooral rekende op goederentransport tussen de eindstations om de lijn te doen renderen, wilde deze zo spoedig mogelijk in bedrijf stellen, wat dan ook gebeurde op 6 Januari 1867 voor de volledige en op 14 Januari voor de gedeeltelijke ladingen. Eerst dacht men de lijn reeds op 15de te kunnen openstellen voor het reizigersverkeer, doch die datum moest eerst tot de 20ste en dan tot de 29ste verschoven worden (14). Uit Gent vertrokken elke dag drie omnibustreinen, nl. te 5 u. 55, te 15 u. 20 en te 18 u. 50 benevens een doorgaande trein welke te 9 u. 33 vertrok en doorreed tot Bergen waar hij te 12 u. 10 aankwam. Uit 's Gravenbrakel vertrokken de treinen naar Gent te 7 u. 10, te 9 u. 07, te 16 u. 15 en te 18 u. 15 en legden de afstand op iets minder dan twee uren af.

De spoorlijn had 184.000 Fr. per kilometer gekost, en reeds de eerste maand bedroeg de bruto-ontvangst 40.611,32 Fr. terwijl in Februari 63.350,20 Fr. werd geboekt en 67.684,42 Fr. in Maart. Hiervan ging de helft aan de Staat, die de lijn exploiteerde, en de maatschappij. Toch meende de beheerraad van deze dat men haar geen volle recht liet wedervaren en voelde hij zich bedrogen in zijn verwachtingen. Want ofschoon de afstand van Bergen over Gent over Aat en Geraardsbergen slechts 81 Km. bedraagt; tegen 94 Km. over Leuze en Oudenaarde (Compagnie Hainaut-Flandres) en 101 Km. over Denderleeuw (Compagnie Dendre et Waes), legde de Staat geen enkele sneltrein in op de kortste lijn, wat een schending was van de overeenkomst en aldus de ontvangsten van die lijn verminderde. Verder was er nog een groot gebrek aan behoorlijke aansluitingen, wat nogmaals het voordeel van de kortste afstand grotendeels tenietdoet. Op 20 Augustus 1867 werd er gedeeltelijk op de wensen der maatschappij ingegaan wat de aansluitingen betrof, namelijk door het inleggen van een paar nieuwe treinen, wat echter nog geen volle bevrediging gaf.

Na heel wat over-en-weergeschrijf moest het Gemeentekrediet tenslotte einde Maart 1867 aan het gemeentebestuur van Zottegem laten weten dat het hem niet mogelijk was de gevraagde lening toe te staan. Hierop besloot de gemeenteraad, in zijn vergadering

(14) Naar ik vernam van sommige inwoners uit Zottegem zouden er, bij de inhuldiging van de spoorweg, in die gemeente grote feestelijkheden plaats gehad hebben; hiervan werd echter geen enkele schriftelijke bevestiging gevonden.

van 4 April 1867, zelf een lening uit te schrijven, ten bedrage van 32.000 Fr. in obligatiën van 500 Fr. ad 5 %, jaarlijks aflosbaar volgens de beschikbare geldmiddelen, met minimum van 2.000 Fr. benevens de interest. Ook dit scheen niet danig te vlotten, want een vol jaar nadien, op de raadsvergadering van 9 Mei 1868 waarop ook Mussely aanwezig is, moest het schepencollege mededelen dat Boucquéau hoe langer hoe meer aandringt om betaald te worden. Ook de verbindingsweg tussen de gemeentekom en het nieuw station is er nog niet zodat men beslist het salon van notaris Dhondt, met de aanpalende grond, aan te kopen tegen 18.000 Fr. om de nieuwe Statiestraat er doorheen te trekken.

Op 10 Maart 1869 verneemt de raad dat de plannen der nieuwe straat werden opgemaakt door landmeter Sebastiaan van Steenberghe te Zottegem en dat de kosten op zowat 36.000 Fr. worden geraamd. Daar anderdeels Boucquéau weigert de destijds door hem ingenomen grond te betalen — teneinde zich op die wijze te vergoeden — wordt er beslist het Armenbestuur, van wie de meeste ingepalmde gronden toebehoorden, te machtigen om de maatschappij gerechtelijk te vervolgen.

Van deze moeilijkheden is echter geen spoor te vinden in de verslagen van de beheerraad der « Compagnie de Braine-le-Comte à Gand », die blijkbaar nog andere zorgen had. Ofschoon het Departement van Openbare Werken bij het afsluiten der overeenkomst met Boucquéau voorzien had dat de bruto-opbrengst der lijn zowat 1.750.000 Fr. zou bedragen, bleek de werkelijkheid, althans voorlopig, aan die verwachtingen volstrekt niet te beantwoorden. Het eerste jaar bedroeg het bruto-inkomen 834.081,86 Fr.; het jaar daarop 1.099.439,58 Fr. en in 1869 Fr. : 1.147.347,50, waarvan de maatschappij dus de helft ontving. Van 1870 af begon de periode tijdens welke de Staat recht had op het gegarandeerd minimum van 11,500 Fr. per Km. zegge 632.500 Fr. per jaar, zodat er voor de maatschappij, bitter weinig nog zou overblijven, en hoegenaamd niet genoeg om een behoorlijk dividend uit te keren.

Volgens de beheerraad lagen de oorzaken voor de hand : in 1856 had Boucquéau benevens de concessie 's Gavenbrakel-Gent eveneens de concessie St. Ghislain-Aat aangevraagd, doch ze niet verkregen, daar ze was verleend geworden aan Maertens en Dessigny, stichters van de « Hainaut-Flandres ». Dezen hadden er alle belang bij dat die verbinding niet tot stand kwam, want zij zou de aangewezen weg zijn, om het westelijk kolenbekken over Geraardsbergen en Zottegem te verbinden met Gent, hetgeen ongetwijfeld de kortste lijn was, maar niet die welke de « Hainaut-Flandres » het meest opbracht, wel integendeel. Zodat een merkelijk deel van de verhoopte vracht ontging aan de « Braine-le-Comte à Gand ».

Bij het ontwerpen van « zijn » spoorweg had Ernest Boucquéau grootse plannen gekoesterd : zoals volksvertegenwoordiger De Naeyer het destijds vóór de Kamer had uiteengezet, moest de voorgenomen lijn een grote verbindingsweg aanvullen : van Namen en

Charleroi naar Gent en Oostende. De spoorlijn van 's Gravenbrakel naar Gent zou een schakel worden in de internationale verbinding welke, vertrekkend uit Oostende, over Gent, Namen en Luxemburg moest lopen tot Triëste, en waarin juist de Engelsen te dien tijde een zo groot belang stelden (15). Doch de Staat, die de lijn exploiteerde, verkoos het internationaal verkeer langs Brussel te leiden, zodat haar rol van louter plaatselijken aard bleef. Op de algemene vergadering der aandeelhouders op 28 April 1877 kon de beheerraad zelfs er op wijzen dat het rendement van de lijn slechts één vierde bereikte van dit der staatsspoorwegen, en leidde daaruit het bewijs van een stiefmoederlijke behandeling en slechte exploitatie van de lijn af. De maatschappij meende in deze bejegening een gegronde reden te vinden van bezwaar tegen de eis van de Staat om zijn gegarandeerd minimum af te houden van de ontvangsten, en deze en andere moeilijkheden leidden dan ook tot menig proces, tussen beide.

Toch vermeerderde het rendement van de lijn, en hiermede de inkomsten van de maatschappij, gestadig of schoon langzaam. Waar in 1870 het aandeel van deze, n.l. 635.854,03 Fr., nog moest verminderd worden om het gewaarborgd minimum van de Staat aan te vullen, ontving ze reeds 758.162,29 Fr. in 1871; Fr. 838.102,06 in 1872 en Fr. 883.988,61 het jaar daarop. Na het aanleggen van het vak St. Ghislain-Aat in 1877 verbeterden de bruto-inkomsten der lijn nog merkelijk en sinds 1880 bedroegen ze bestendig meer dan twee millioen frank, waarvan de maatschappij de helft ontving.

Desondanks is de spoorlijn van de « Compagnie du Chemin de fer de Braine-le-Comte à Gand et extensions » toch nooit meer geworden dan een lijn met plaatselijk belang, zelfs na de afkoop der concessie door de Staat op 27 Januari 1921.

VORST-BRUSSEL. **A.J. van Lul.**

Hartelijke gelukwensen

aan de Heer **Jules Pieters,** lid van de Nat. Commissie voor Folklore, onze gewaardeerde medewerker, die voorgaand jaar als spreker optrad op de gouwdag te Lede, bij de bekroning van zijn studie over « De Vrijheerlijkheid Ertbrugge ». Op 18 Juni werd hem de **eerste prijs voor de plaatselijke geschiedenis over 1953** verleend door het Oostvlaams Verbond van Kringen voor Geschiedenis.

Onze lezers zien steeds met belangstelling uit naar een zijner — voor ons veelal folkloristische — bijdragen, die bij velen een en ander doet herleven, wat zij van een grootvader hebben horen vertellen. Proficiat... en « Het Land van Aalst » rekent verder op U.

De Redactie.

---

(15) U. LAMALLE : « Histoire des chemins de fer belges ». Brussel Off. de Publicité 1953, bl. 43 en volgende.

DE GEMEENTEWAPENS
VAN
HET LAND VAN AALST
(VERVOLG)

TWEEDE DEEL

GESCHIEDENIS EN BESCHRIJVING DER GEMEENTEWAPENS VAN HET LAND VAN AALST.

AAIGEM. — Aaigem behoorde vroeger tot het land van Rotselaar (zie Haaltert) en vormde één vierschaar met Vlekkem.

De dorpsschepenen bedienden zich reeds vroeg van een merkwaardig zegel, dat zich aan oorkonden in het Rijksarchief te Brussel bevindt. Het vertoont een kerk met een puntige toren in het midden van het dak en een klein torentje aan elke kant, waar de kruisbeuk verondersteld wordt. Rechts en links van het zegelbeeld ziet men een schild met de Vlaamse leeuw en een schuinbalk als breukteken. Zoals wij reeds weten, werd dit wapen aangenomen door Jan I, zoon van Gwijde van Dampierre, graaf van Vlaanderen, wanneer hij, in 1297, van zijn broeder het graafschap Namen ontving.

In 1431 en 1442 droegen de twee schilden respectievelijk het wapen van Boergondië en dit van Vlaanderen.

Het omschrift van het zegel luidde : SIGILLUM SCABINORUM DE HAYENGHEM.

Bij besluit van 18 Oogst 1818 kreeg de gemeente het volgend wapen : « **in zilver een rode dwarsbalk met drie zilveren sterren en vergezeld van drie rode leeuwen** ».

In de loop van de XVIIe eeuw werd het land van Rotselaar in drie delen geplitst en kreeg aldus drie eigenaars. De erfgenamen van elk der drie heren kwamen op hun beurt in het bezit van een deel van het oorspronkelijk domein. Als laatste heer van Rotselaar voor een van deze delen treffen wij aan Lieven-Lodewijk du Bois, baron van Herdersem, die in 1799 overleed.

De familie du Bois of van den Bossche voerde **in zilver een rode dwarsbalk beladen met drie vijfpuntige zilveren sterren en vergezeld van drie rode merletten.**

De dwarsbalk met de drie sterren werd overgenomen in het wapen van de gemeenten Aaigem, Heldergem en Vlekkem, de merletten in dit van de gemeente Kerksken, terwijl Herdersem onder het Hollands bestuur het volledig blazoen van de familie du Bois gevoerd heeft. In het wapen van Aaigem treft men daarenboven nog het embleem van de heerlijkheid Rotselaar aan, namelijk, in zilver drie rode leeuwen.

AALST. — De oude graven van Aalst bekwamen van hun vorsten het grootste gedeelte van het land van Ename, waarvàn, na de verwoesting van het gelijknamig kasteel, Aalst de hoofdplaats werd. Het graafschap Aalst bestond 127 jaar, onder zes graven, en werd, in 1173, door Filips van den Elzas bij Vlaanderen ingelijfd.

De graven van Aalst behoorden tot de hoge adel van Vlaanderen en hadden onder hun gezag de vijf roeden of leden van het land van Aalst, namelijk Schorisse, Rode, Boelare, Gavere en Zottegem. Zij verleenden talrijke keuren en voorrechten aan hun onderdanen. Als wapen voerden zij **een zilveren schild met een rood zwaard**, zinnebeeld van de rechtsmacht en de krijgskunde.

Wanneer na de dood van Dirk, laatste graaf van Aalst, het domein aan de graven van Vlaanderen kwam, behield de stad het blazoen van haar vroegere heren.

Men ziet voor het eerst het zwaard als heraldische figuur van het graafschap Aalst verschijnen op munten die ons overgebleven zijn uit de 12e eeuw.

Het oudst gekende zegel van Aalst hangt aan een oorkonde van

(*)

1237; het vertoont een rechtstaande krijger, het hoofd bedekt met een kaproen en het lichaam met een kolder. De linkerarm rust in de heup op het gevest van een degen, terwijl de rechterhand de banier met het zwaard houdt.

Omtrent de betekenis van de zegelfiguur van Aalst is men het niet eens; volgens de enen is het een herinnering aan de oude burggraven, volgens de anderen een zinnebeeldig personage dat de stad, de gemeente voorstelt.

Op latere zegels, en wel in 1258, 1286, 1287, 1289 en 1291, ontmoeten wij dezelfde figuur; op het tegenzegel staat een driehoekig schild met het zwaard schuingeplaatst en met de punt omlaag.

Het stadszegel draagt als randschrift : SIGILLUM SCABINORUM

(*) Tussengevoegde cliché's : **Sceaux et armoiries de la Flandre,** door burggraaf de Ghellinck Vaernewyck.

ET BURGENTIUM DE ALOST; het tegenzegel : + CLAVIS SIGILLI DE ALOST.

In het begin van de 15e eeuw wordt het zegel vernieuwd, doch de figuur blijft nagenoeg ongewijzigd; op het tegenzegel prijkt nu de leeuw van het graafschap Vlaanderen. Dit zegel, de « **grooten ghemeenen zeghele van der stede** » geheten, was het eigenlijk gemeentezegel, terwijl, tot bezegeling der gewone akten uitgaande van de poort, een ander zegel werd gebruikt, « **seghele van zaken** » genoemd, waarop, nevens de krijger met de banier, het schild van Vlaanderen verschijnt.

Wanneer in 1394, voor de poorterszaken een nieuw zegel wordt vervaardigd, prijken in de banier, naast het zwaard, de wapens van het graafschap Vlaanderen en van het keizerrijk, om te getuigen van de onderhorigheid van de stad aan de Duitse keizer en aan de graaf van Vlaanderen. Deze twee figuren blijven in het stadswapen behouden.

Weldra verdwijnt daaruit ook de wapenknecht en komt men aldus tot het blazoen dat ongewijzigd in het bezit der stad zou blijven.

Het werd op 13 October 1819 en op 6 Februari 1841 officieel aan de stad toegekend. De beschrijving luidt aldus : « **In zilver een rood zwaard, paalsgewijs geplaatst met de punt opwaarts, vergezeld in het schildhoofd van twee schilden, het rechter- beladen met een dubbele zwarte adelaar, rood gebekt, getongd en geklauwd, het linker- met een zwarte leeuw, rood genageld en getongd. Het schild gedekt met een gouden kroon** ».

AMENGIJS. — Deze gemeente vormde met Rozenaken één heerlijkheid welke in 1281 door Jan, heer van Oudenaarde, in leen gehouden werd van de graven van Vlaanderen.

Het domein kwam, in 1363, door aankoop, in handen van de familie van Poucke (wapen : in goud een geluipaarde zwarte leeuw, genageld en getongd met rood). Catharina van Poucke bracht het, door haar huwelijk met Willem de Bours, in het geslacht van die naam (wapen : in rood een schuinbalk van vair). Margareta de Bours, dochter van Willem, huwde Filips van Montmorency. Daarna bleef de heerlijkheid gedurende meer dan drie eeuwen aan de zeer vermogende familie de Montmorency toebehoren. De laatste bezitter er van was Lodewijk-Ernest-Gabriel van Montmorency. Verscheidene leden van dit geslacht werden in de parochiekerk begraven.

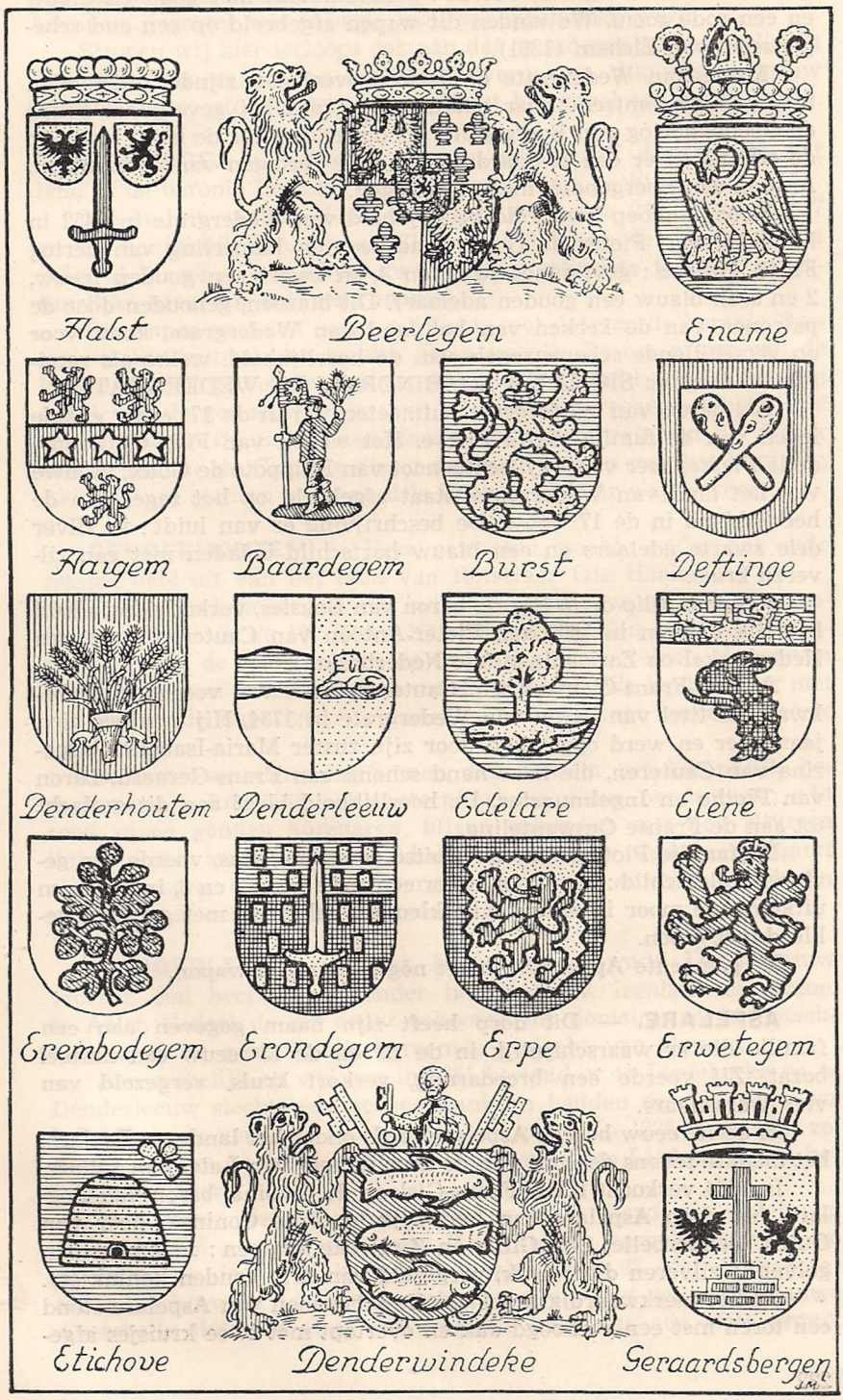
De familie van Montmorency voerde in goud een rood kruis, in elk kwartier vergezeld van vier geknotte blauwe adelaartjes.

De kerk van Amengijs is toegewijd aan de H. Bavo.

De gemeente is niet in het bezit van een erkend wapen.

APPELTERRE-EICHEM. — Appelterre en Eichem behoorden reeds in de 13e eeuw aan de heren van het land van Wedergrate of Contrecoeur, een uitgestrekt domein op Appelterre, Denderwindeke, Eichem, Neigem en Pollare gelegen. De naam Wedergrate kwam van een kasteel dat vroeger bij de Dender stond nabij Appelterre, maar dat later geslecht werd.

GEMEENTEWAPENS UIT HET LAND VAN AALST - I

De familie van Wedergrate, verwant met het beroemde Henegouws geslacht van Trazegnies, voerde : geschuinbalkt met goud en blauw en een rode zoom. We vinden dit wapen afgebeeld op een oud schepenzegel van Eichem (1281).

Maria van Wedergrate kinderloos overleden zijnde, ontstonden betwistingen omtrent haar nalatenschap met het gevolg dat Filips de Goede, hertog van Boergondië, als opperleenheer de hand legde op de erfenis en er een bastaardzoon van de hertogen van Brabant, nl. Antoon van Boergondië, mede begiftigde.

Door aankoop kwam de heerlijkheid van Wedergrate in 1452 in het bezit van Pieter de Goux, raadsheer en kamerling van hertog Filips (wapen : gevierendeeld; 1 en 4, in zwart een gouden leeuw, 2 en 3, in blauw een gouden adelaar). Dit blazoen, gehouden door de patronen van de kerken van het land van Wedergrate, komt voor op verschillende schepenzegels van de heerlijkheid, welke als randschrift dragen : SIGILLUM SCABINORUM DE WEDERGRATE.

Als heren van Wedergrate ontmoeten wij in de 17e eeuw enkele leden van de familie de la Pierre. Het wapen van Filip-Guillaume de la Pierre, heer van Fay, echtgenoot van Filippote de Goux, vrouwe van het land van Wedergrate, staat afgebeeld op het zegel van de heerlijkheid in de 17e eeuw. De beschrijving er van luidt : in zilver drie zwarte adelaars en een blauw hartschild beladen met een zilveren kruis.

Hendrik-Filip de la Pierre, baron van Bousies, verkocht het aloud heerlijk domein in 1699 aan Pieter-Antoon van Cauteren, heer van Nederbrakel en Zarlardinge (zie Nederbrakel).

Antoon-Frans-Clemens van Cauteren, zoon van voornoemde, bekwam de titel van baron van Wedergrate in 1734. Hij overleed tien jaar later en werd opgevolgd door zijn zuster Maria-Isabella-Gasparina van Cauteren, die haar hand schonk aan Frans-Geraard, baron van Plotho en Ingelmunster. De heerlijkheid bleef aan dit geslacht tot aan de Franse Omwenteling.

De familie Plotho, die van Duitse oorsprong was, voerde een gevierendeeld schild : 1 en 4, in zilver een rode lelie; 2 en 3, in rood een uitkomende moor in natuurlijke kleuren, gekroond met goud en gekleed met groen.

De gemeente Appelterre heeft nog geen eigen wapen.

ASPELARE. — Dit dorp heeft zijn naam gegeven aan een familie die er waarschijnlijk in de 12e en de 13e eeuw een kasteel bezat. Zij voerde een breedarmig, verkort kruis, vergezeld van vier wassenaars.

In de 13e eeuw hoorde Aspelare reeds onder het land van Boelare; het maakte tevens deel uit van de heerlijkheid van Latem en Lillare.

In 1784 verkocht Karel-Frans-Gisleen de Cassina, baron van Boelare, het dorp Aspelare aan Lodewijk-Jozef de Coninck, heer van Outer, Denderbelle, Sint-Gillis en Zwijveke (wapen : in blauw een golvende zilveren dwarsbalk, vergezeld van drie gouden koninkjes).

Op het merkwaardig zegel van de schepenen van Aspelare stond een toren met een verhoogd dak en overtopt met twee kruisjes afge-

beeld. In het zegelveld bemerkt men rechts een wassenaar, links een leliebloem en verder vijf sterren. Afdrukken van dit zegel hangen aan oorkonden van 1296 die in het Rijksarchief berusten. Het omschrift van het zegel was in 't Vlaams gesteld en luidde : S. DE SCEPENEN. VAN..... LAER.

Aspelare heeft geen gemeentewapen.

BAAIGEM. — Sedert de 14e eeuw hing Baaigem af van de heren van Gavere. Er was nochtans een vierschaar met schepenbank die onder het toezicht van het leenhof van Gavere stond.

De parochiekerk is toegewijd aan de H. Bavo.

Baaigem is nog niet in het bezit van een eigen gemeentewapen.

BAARDEGEM. — Bij besluit van 29 April 1818, werd Baardegem gemachtigd gebruik te maken van het hierna beschreven wapen, hetwelk op 16 Februari 1847 aan de gemeente bevestigd werd : « **In zilver een landman in natuurlijke kleuren op een grond van hetzelfde, houdende in de rechterhand een blauwe banier beladen met een gouden leeuw en in de linker- drie tarwearen in natuurlijke kleuren.** »

Hoewel thans administratief deel uitmakend van de provincie Oost-Vlaanderen en het arrondissement Aalst, hangt Baardegem, dat eertijds tot het land van Asse behoorde, geografisch en historisch meer van Brabant af. Gelegen in het overgangsgebied tussen de zand- en de kleistreek, is het een bloeiende landbouwgemeente waar vooral de gouden tarwe gedijt. Dit alles wordt in het gemeentewapen voorgesteld. Men ziet er een boer die in de ene hand enkele tarwearen en in de andere een leeuwenvlag houdt.

Alhoewel dit blazoen, heraldisch beschouwd, niet zeer geslaagd mag heten, vormt het toch een treffend zinnebeeld van de gehechtheid van de landbouwer aan zijn grond. De kleuren van de banier zijn echter onjuist. Niet de Nederlandse leeuw, maar die van Brabant of van het land van Asse zou er op moeten prijken. Zulks is hieraan te wijten dat het wapen, toegekend onder het Hollands bestuur, na 1830 ongewijzigd in het bezit der gemeente bleef.

BALEGEM. — Dit dorp heeft gedurende eeuwen deel uitgemaakt van het land van Rode. Bij de verdeling van dit land in 1697, werden Balegem, Moortzele en Scheldewindeke ervan afgescheiden om ieder een afzonderlijke heerlijkheid te vormen. Balegem kwam aldus in het bezit van de familie van Thurn en Taxis; deze voerde in blauw een zilveren das lopende op een groene grond.

De vierschaar voor de drie hogervermelde plaatsen was te Scheldewindeke gevestigd; haar tegenzegel vertoonde, in de 18e eeuw, het zegel van Gillis Dons, heer van Lovendegem en Scheldewindeke (zie dit laatste dorp).

De parochiekerk van Balegem is toegewijd aan de H. Martinus, bisschop van Tours. De gemeente heeft nog geen eigen wapen.

BAMBRUGGE. — Voor haar vereniging met Burst schijnt de heerlijkheid Bambrugge onder het gezag van de machtige familie van Ressegem gestaan te hebben (zie het gelijknamige dorp).

In de 15e eeuw was het een der zogenaamde « **'s Graven propre dorpen** ».

Bambrugge maakte deel uit van de vierschaar van Burst, Bambrugge, Zonnegem en Kottem en had dezelfde heren als Burst.

Kerkpatroon is de H. Lambertus, bisschop van Tongeren.

Bambrugge heeft geen gemeentewapen.

BAVEGEM. — Reeds in 976 oefende de Sint-Baafsabdij het heerlijk gezag uit over het dorp Bavegem. Na de afschaffing van de abdij, in 1540, ging de plaats over aan de bisschoppen van Gent, die ze behielden tot op het einde van het oude regime.

Als heren van het dorp oefenden de abten van Sint-Baafs en hun opvolgers hier de drie graden van het gerecht uit, door tussenkomst van een baljuw die tevens hun vertegenwoordiger was te Vlierzele en te Sint-Lievens-Houtem. Aan deze laatste gemeente werd, in 1947, het wapen van het bisdom Gent toegekend, gehouden door de beschermheilige van de parochie; op hetzelfde wapen zou ook Bavegem aanspraak kunnen maken, met bijvoeging van de patrones der kerk, de H. Wilgefortis.

BEERLEGEM. — De heerlijkheid van die naam behoorde tot het land van Rode. Oorspronkelijk was zij in het bezit van een familie met de naam van het dorp, daarna ging zij achtereenvolgens over tot de huizen van Grimbergen, Maldegem, Massemen, Heule, van der Gracht, Hoorne en Rodoan, om, ten slotte, in handen te komen van de familie Rodriguez de Evora, van Portugese oorsprong.

Francisco de Vega kwam, in de 17e eeuw, met het gevolg van aartshertog Albrecht, in onze gewesten aan. Hij huwde te Antwerpen in 1617 met Garcia Rodriguez de Evora, erfgename van de heerlijkheid Rode. Naar Spaans gebruik nam hij, uit hoofde van dit huwelijk, de naam van Rodriguez de Evora y Vega aan en voegde bij zijn wapen dat van zijn echtgenote.

Lopez-Maria Rodriguez de Evora y Vega, baron van Rode, zoon van Francisco, onderscheidde zich in de oorlogen tegen de Hollanders. Hij werd gewond te Kallo en bij het beleg van Duinkerke (1651). Toen Lodewijk XIV, koning van Frankrijk, onze gewesten overviel en Gent was genaderd, weerstond Lopez aan het hoofd van de burgertroepen gedurende verscheidene dagen aan het Franse leger. Koning Karel II beloonde hem wegens dit feit door, in 1682, de baronie Rode tot markiezaat en de heerlijkheid Beerlegem tot baronie te verheffen.

De familie Rodriguez de Evora Y Vega bleef in het bezit van het domein van Beerlegem tot aan de Franse Omwenteling. Haar wapen stond afgebeeld op het zegel van de baronie en werd, bij koninklijk besluit van 23 September 1931 aan de gemeente Beerlegem toegekend. Ziehier de beschrijving: « **Gevierendeeld; 1 en 4, in rood een gouden adelaar, blauw gebekt, gepoot en gekroond**

(de la Vega); 2 en 3, in zilver drie blauwe leliebloemen met afgesneden voet (de Aronyo); in het midden een gevierendeeld schild: 1 en 4, in blauw een gouden leeuw, rood genageld en getongd, houdende in de rechterklauw drie gouden bladeren; over alles heen, een smalle rode schuinbalk, in het schildhoofd beladen met een gouden komeet en in de schildvoet met een drietoppige rots van hetzelfde; 2 en 3, in blauw drie gouden sterren (Rodriguez); in het hart een gouden schild met een zwarte leeuw en een uitgeschulpte zoom van hetzelfde (Rode). Schildhouders: twee gouden leeuwen, rood genageld en getongd. Kroon met vijf bladen.

BERCHEM. — De heerlijkheid Berchem verhief van het leenhof van de baronij «Tussen Marke en Ronne», samengesteld uit de dorpen Berchem, Etikhove, Kerkem, Marke, Melden, Nukerke, Kwaremont en Zulzeke.

Berchem had gedurende verscheidene eeuwen dezelfde heren als Steenhuize en kwam dus achtereenvolgens in de handen van de familiën van Gaver, gezegd van Schorisse, van Brugge, de la Beaume en Richardot.

Na het overlijden van Claude de Richardot, in 1701, ontmoeten wij als heer van Berchem Theodoor-Ignaas van den Meersche, heer van Ter Hooge, die op 30 Augustus 1672 in de adelstand verheven was. Zijn kleindochter, Maria-Robertine van den Meersche, vrouw van Berchem, huwde met Albert-Jozef van Pottelsberghe de la Potterie; zij werd opgevolgd door haar dochter Maria-Alexandrina-Francisca-Jozefa, die in de echt trad met haar bloedverwant Christiaan-Maria-Theresia van Pottelsberghe de la Potterie, laatste heer van Berchem.

De familie van den Meersche, die uitstierf in 1791, voerde in zilver een groene keper vergezeld van drie klaverbladen van hetzelfde.

Het geslacht van Pottelsberghe de la Potterie had een zwart schild met een zilveren rood gesnoerde jachthoorn en een gouden schildhoofd.

De gemeente Berchem bezit nog geen eigen wapen.

BORCHTLOMBEEK. — Van de drie gemeenten die de naam van Lombeek dragen, behoorde alleen Borchtlombeek tot het graafschap Vlaanderen.

De oude familie van Lombeek had verscheidene takken wonende de ene te O.-L.-Vrouw-Lombeek, de andere te Borchtlombeek en de derde te Sint-Katherina-Lombeek. Haar geschiedenis is zeer duister. Niets kan met zekerheid gezegd worden aangaande Amelric de Lumbeca, die in 1173 een charter ondertekende van Walter I van Aa, en van ridder Willem de Lumbeca, vermeld in een diploma van hertog Jan I.

Volgens Gaillard en L'Espinoy voerden de heren van Lombeke, in het graafschap Aalst, **een zilveren schild met een groen kruis.**

Reeds vroeg kwam Borchtlombeek in het bezit van de heren van het naburige Liedekerke, die het dorp behielden tot op het einde van het oude regime.

Wij zullen verder zien dat de familie van Gavere over Liedekerke heerste tot in 1447. Toen ging het domein over op Adriaan Vilain, neef van Willem van Gavere, die de titel van burggraaf van Lombeke verwierf. Het huis Vilain voerde in zwart een zilveren schildhoofd.

Door haar huwelijk met Jan Hannaert, burggraaf van Brussel, een der verdienstelijke edellieden van zijn tijd, bracht Margareta Vilain de heerlijkheid in het geslacht Hannaert (wapen : in goud een blauwe dwarsbalk van boven vergezeld van een uitkomende rode leeuw).

Maria Hannaert, kleindochter van Jan, huwde Jacob van Boussu, gesproten uit het aloud geslacht van Henin-Liétard (wapen : in rood een gouden schuinbalk). Maximiliaan van Boussu, zoon van de vorengenoemde, voegde bij zijn titel van baron van Liedekerke en Denderleeuw deze van graaf van Boussu, markies van Veere, burggraaf van Lombeek, enz.

De laatste heren van Liedekerke, Denderleeuw en Lombeek behoorden tot een jongere tak van het geslacht de Henin, namelijk die van d'Alsace de Henin-Liétard.

Borchtlombeek bezit nog geen gemeentewapen.

BORSBEKE. — Dit dorp behoorde tot aan de Franse Omwenteling tot de heerlijkheid Ressegem; wij zullen dan ook verder de lijst der geslachten mededelen die er het gezag uitoefenden. Er was één vierschaar voor de twee dorpen.

Ook Borsbeke is nog niet in het bezit van een eigen wapen.

BOTTELARE. — Dit dorp maakte met meerdere omliggende plaatsen deel uit van de heerlijkheid Rode. De bezitter van deze heerlijkheid oefende er hoog, laag en middelbaar gerecht uit.

Enkele gemeenten uit het land van Rode, namelijk Gentbrugge, Gontrode, Melle en Oosterzele, voeren thans het blazoen van het land van Rode, soms vergezeld van het beeld van de kerkpatroon. Wat Bottelare betreft, deze gemeente heeft nog geen eigen wapen.

„De parochiekerk van Bottelare staat onder de aanroeping van de H. Moeder Anna, die er vanouds bizonder vereerd wordt.

BURST. — Deze plaats hing rechtstreeks van het graafschap Vlaanderen af. De graaf of zijn vertegenwoordiger oefende er de heerlijke rechten uit in een vierschaar onder dewelke niet alleen Burst, maar ook Bambrugge, Kottem en Zomergem ressorteerden.

In 1644 werd de heerlijkheid door de vorst in veiling gebracht.

De laatste heer van Burst, Jan-Frans-Xaveer Dierickx, voerde in blauw een gouden keper vergezeld van drie zilveren everzwijnskoppen. Dit wapen, met helmteken, schildhouders en banieren, stond in 1776 afgebeeld op het schepenzegel van Burst, Bambrugge en Zonnegem.

Bij besluit van de Hoge Raad van Adel van 4 Augustus 1818 werd Burst gemachtigd het volgend wapen te gebruiken : « **in blauw een omgewende gouden leeuw** ». Wij mogen veronderstellen dat de schepenen van Burst, toen het dorp onder het recht-

streeks gezag van de graven van Vlaanderen stond, met de leeuwenfiguur zegelden, wat uitlegt waarom die figuur in het gemeentewapen, evenwel met onjuiste kleuren, opgenomen werd.

Stippen wij hier terloops ook aan dat de schepenbanken welke in hun zegel het wapen van hun vorst overnamen, dikwijls de leeuw omgewend voorstellen, wat ook te Burst het geval zal geweest zijn.

DEFTINGE. — Deftinge was een der twaalf dorpen van het land of de baronie Boelare, maar had zijn eigen rechtbank.

Bij besluit van de Hoge Raad van Adel van 24 Februari 1817 en bij koninklijk besluit van 21 Juli 1843 kreeg de gemeente het volgend blazoen : « **In zilver twee schuin gekruiste knotsen in natuurlijke kleur en een rode zoom** ».

Dit wapen vertoont enige gelijkenis met dat van de baronie Boelare, welke in rood een gouden zoom voerde. De oorsprong van de knotsen in het gemeentewapen is niet met zekerheid gekend en geen enkel van de geslachten die over de baronie geregeerd hebben had een dergelijke figuur in haar blazoen. Mogelijk herinnert die figuur aan de familie de Clippele die in sommige dorpen van het land van Aalst zekere rechten bezat en drie knotsen in haar wapen voert.

DENDERHOUTEM. — Deze gemeente maakte onder het oude regime deel uit van het land van Rotselaar (zie Haaltert).

De oude schepenzegels van het dorp, goed bewaard aan een aantal oorkonden uit de 14e, 15e en 16e eeuw, verbeelden een boom oprijzende tussen de schilden van de toenmalige soevereinen, de graven van Vlaanderen en de hertogen van Boergondië. We hebben hier met een sprekende zegelfiguur te doen, houtem betekent immers beboste plaats.

Gans ten onrechte heeft men dan ook, in het koninklijk besluit van 21 Juli 1843 het gemeentewapen aldus beschreven : « **In rood zeven gouden korenaren, bijeen gebonden met een zilveren lint** ». Onze toenmalige heraldisten hebben de oude zegelfiguur niet begrepen en ze, ten overstaan van de vruchtbaarheid der streek, voor een bundel tarwearen genomen.

DENDERLEEUW. — Met Liedekerke vormde Denderleeuw vroeger één heerlijkheid onder het grafelijk leenhof ten Stene, te Aalst. Sedert de 12e eeuw behoorde dit domein aan het machtige en in de geschiedenis beroemde geslacht van Gavere.

Aanvankelijk en wel nog in 1351 bestond er te Liedekerke en te Denderleeuw slechts één schepenbank en hadden de schepenen ter bekrachtiging van hun akten maar één zegel. In 1326, namelijk, zegelden zij met de drie leeuwen van de heren van Liedekerke uit het huis van Gavere.

Het wapen dat bij besluit van de Hoge Raad van Adel van 4 Oogst 1818 aan de gemeente Denderleeuw toegekend werd en bevestigd is door het koninklijk besluit van 27 Mei 1844, staat aldus beschreven : « **Gedeeld; rechts, in zilver een golvende blauwe dwarsbalk; links, in goud een liggende leeuw op een losse grond,**

alles in natuurlijke kleuren». Dit blazoen vormt de heraldieke voorstelling van de gemeente : de golvende dwarsbalk verbeeldt de rivier de Dender die de gemeente besproeit; het tweede is een sprekende figuur die zinspeelt op de naam «Leeuw».

DENDERWINDEKE. — De heerlijkheid Denderwindeke vormde met Appelterre, Eichem, Neigem en Pollare, het land van Wedergrate, een der voornaamste rechtsgebieden van het graafschap Aalst.

In 1699 kwam dit domein door aankoop aan de familie van Cauteren, die reeds in het bezit was van Nederbrakel en Zarlardinge. Antoon-Frans-Clemens van Cauteren bekwam in 1734 de titel van baron van Wedergrate.

De familie van Cauteren voerde in groen twee verlaagde dwarsbalken, in het schildhoofd vergezeld van een rechtstaand zwaard. Helmteken : het zwaard. Schildhouders : twee gouden leeuwen, rood gewapend en getongd, houdende elk een banier met het wapen van het schild.

Bij koninklijk besluit van 3 April 1849, werd het volgende wapen aan de gemeente Denderwindeke toegekend : «**In groen drie zwemmende zilveren vissen, de bovenste en de onderste omgewend; het schild overtopt met een gouden borstbeeld van de H. Petrus, houdende een gouden sleutel in de rechterhand; achter het schild, twee schuingekruiste gouden sleutels. Schildhouders : twee rode leeuwen.**»

Dit wapen vormt een welgelukte heraldische beschrijving van de gemeente. De drie vissen zinspelen op de ligging van het dorp aan de Dender. De H. Petrus, waarvan de beeltenis achter het wapen verschijnt, is de patroonheilige van de parochie; hij is vergezeld van zijn attributen : twee gouden sleutels. De kleuren van het wapen en de schildhouders zijn ontleend aan het hierboven beschreven blazoen van de familie van Cauteren.

DIKKELE. — De Sint-Pietersabdij van Gent oefende sedert de 10e eeuw het heerlijk gezag uit te Dikkele en had er belangrijke eigendommen. Zij werd in het bezit van haar goederen bevestigd door de Duitse keizers Koenraad II (1036) en Hendrik III (1040).

De abdij oefende haar rechten uit door tussenkomst van een baljuw, een meier en een schepenbank. Reeds in de 13e eeuw had zij haar gezag gedeeltelijk aan een voogd afgestaan.

Het blazoen van de Sint-Pietersabdij (in rood drie gouden sleutels) komt voor in het schepenzegel van de plaatsen die aan het sticht toebehoorden, zoals Desselgem, Hillegem, Letterhoutem, Overmeersch, Zwijnaarde en werd door de gemeenten Beervelde, Letterhoutem, Sint-Denijs-Westrem en Zwijnaarde overgenomen. Dikkele is evenwel nog niet in het bezit van een gemeentewapen.

De meierij van het dorp behoorde gedurende eeuwen aan de familie Borluut (zie Sint-Denijs-Boekel).

DIKKELVENNE. — Een koninklijk besluit van 4 Januari 1940 machtigde deze gemeente gebruik te maken van een zegel met het wapen van het geslacht van Spangen : « **In goud een blauwe dwarsbalk. Kroon van dertien parels, waarvan drie opgezet. Schildhouders : rechts een wildeman in natuurlijke kleur, omgord en gekroond met klimopranken, met de vrije hand een knots houdende; links een leeuw in natuurlijke kleuren.** »

Dikkelvenne maakte deel uit van het prinsdom Gavere. Op het grondgebied der gemeente bevond zich een voorname heerlijkheid, het goed te Baudries. Na beurtelings in het bezit van verschillende geslachten te zijn geweest, kwam dit goed in de 16e eeuw aan Cornelis van Spangen, heer van Nachtergaal, een ridderhofstede in het land van Luik. De familie van Spangen behield Baudries tot aan de Franse Omwenteling. De graven van Spangen behoren tot de weldoeners van de kerk van Dikkelvenne en hadden er hun begraafplaats.

Cornelis van Spangen, heer van Baudries, werd, op 10 September 1634, tot baron van het Romeinse Rijk verheven.

Vermelden we, ten slotte, nog dat Dikkelvenne, onder het Hollands bewind, het wapen van het prinsdom Gavere, hetzij in rood drie gouden leeuwen, verkregen had.

EDELARE. — In het besluit van de Hoge Raad van Adel van 4 Oogst 1818 en in het koninklijk besluit van 27 Mei 1844 vinden wij het wapen van Edelare aldus beschreven : « **In blauw een gouden kerseboom, met aan zijn voet een liggende gouden krokodil, alles op een grond van hetzelfde.** »

Deze eigenaardige wapenfiguur staat in verband met de eeuwenoude devotie tot O.L. Vrouw van Kerselaar, te Edelare. Volgens de overlevering hing dit beeld eertijds aan een kerseboom op de plaats waar zich nu de alomvermaarde kapel bevindt.

Het beeld wordt ook wel eens, naar aanleiding van een oude legende, « O.L. Vrouw van de Krokodil » geheten. Men verhaalt dat Joost van Joigny, heer van Pamel, in Egypte door een vreselijke krokodil bedreigd werd. Hij beloofde, indien hij het gevaar mocht ontkomen, een kapel ter ere van O.L. Vrouw van Kerselaar te laten bouwen en er het monster, tot eeuwig aandenken, voor het altaar van de H. Maagd te doen hangen.

De ridder gelukte er in de krokodil te doden en bracht zijn belofte ten uitvoer. Het geraamte van het dier bleef in de kapel tot aan de Franse Omwenteling. Thans hangt er een imitatie van het monster, in hout gesneden.

De krokodil werd ook in het gemeentewapen opgenomen en geplaatst aan de voet van een kerseboom, om er aan te herinneren dat het Lievevrouwbeeld zich eerst aan een gelijksoortige boom bevond.

Stippen wij hier terloops aan dat het dorp Edelare tot het land of de baronie van Pamel behoorde en met Leupegem één vierschaar vormde.

ELENE. — De gemeente Elene maakte vroeger met Leeuwergem één heerlijkheid uit, welke afhing van het leenhof van Gavere.

Voor zover men in de geschiedenis kan opklimmen, stond Elene dan ook onder het gezag van de heren van de naburige gemeente.

Het wapen der gemeente, een eerste maal toegekend door de Nederlandse regering op 4 Oogst 1818 en bij koninklijk besluit van 19 October 1840 bevestigd, vertoont **in zilver een rood getongde zwarte griffioenskop en een blauw schildhoofd, bezaaid met gouden blokjes en beladen met een uitkomende gouden leeuw, gekroond en getongd met zilver.**

De leeuwenfiguur, in dit blazoen, werd overgenomen uit het wapen van de heren van Leeuwergem terwijl de griffioenskop ontleend is aan dat van de familie d'Hane die op het einde van het oude regime de dorpen Elene en Leeuwergem in haar bezit had. Deze familie voerde in zilver een rode keper, vergezeld van drie rood getongde zwarte griffioenskoppen en een uitgeschulpte rode zoom.

ELST. — Dit dorp hoorde, tijdens de Middeleeuwen, tot de baronij Schorisse.

Corn. Gaillard kent aan de heren van Elst het volgende wapen toe : « in blauw drie zilveren adelaars, gepoot met rood ». Het is het embleem van de familie de Mil, die in de 15e en de 16e eeuw in het bezit was van een belangrijk leengoed te Elst.

De gemeente heeft nog geen eigen wapen.

ENAME. — Ename, een der oudste en merkwaardigste plaatsen van ons land, bleef, tot in de 11e eeuw, de hoofdstad van het gelijknamige graafschap tussen Schelde, Dender en Hene. Haar geduchte vesting werd, in 1046, door Boudewijn van Rijsel, graaf van Vlaanderen, vernield. Op het puin ontstond, in 1063, de Benedictijnerabdij die stand hield tot aan de Franse Omwenteling. Libertus, bisschop van Kamerijk, van wien de abdij afhing, gaf haar, in 1064, de eerste privilegiën.

Herhaalde malen verwoest en heropgericht, werd het klooster in 1796 gesloopt.

Ename heeft het leven gedeeld van zijn doorluchtige abdij; de geschiedenis van het sticht is zijn geschiedenis. Ook werd, bij koninklijk besluit van 10 Februari 1847, het wapen van de abdij aan de gemeente geschonken. Ziehier de beschrijving : « **In blauw een bebloede gouden pelikaan met haar jongen, staande op een groene grond. Het schild overtopt met een gravenkroon met negen parels waarboven een gouden abtsmijter tussen twee afgewende abtsstaven van hetzelfde** ».

De pelikaan, embleem der abdij, is een der meest gekende cymbolen van de Rooms-Katholieke kerk. Volgens het geloof der ouden, is deze vogel in staat zijn dode jongen met zijn eigen bloed terug tot het leven te roepen. Hij is daarom in de christelijke mystiek een beeld van Jezus, die, als Godmens, door Zijn bloed de wereld tot een nieuw leven opgewekt heeft, en wordt tevens als het zinnebeeld van de christelijke offervaardigheid beschouwd.

Ename vormde met Nederename één vierschaar. Op het schepenzegel prijkte, zoals op het huidige wapen der twee gemeenten, het

blazoen van de abdij met de gravenkroon om er aan te herinneren dat Ename in de oude tijden een graafschap was.

De Nederlandse regering had aan Ename een blauw schild toegekend beladen met een gouden beeld van de H. Laurentius, patroon der kerk. Op zijn feestdag heeft nog de vermaarde jaarlijkse paardenmarkt plaats.

EREMBODEGEM. — Het grondgebied van deze gemeente, of althans een deel ervan, vormde een heerlijkheid van de graaf van Vlaanderen, die, in de loop der 17e eeuw, afgestaan werd aan Filip du Bosch, baron van Mere. Ze bleef het eigendom van de heren van Mere tot op het einde van het oude regime.

De voormalige wet van Erembodegem schijnt, zoals wij reeds aanstipten, geen eigen zegel te hebben gehad. De schepenen lieten, in de 14e eeuw, hun akten door het magistraat der stad Aalst bestempelen.

Later lieten de wethouders van Erembodegem een zegel vervaardigen met een tekening in de vorm van een Sint-Andrieskruis tussen de armen van hetwelk men de letters E.I.A.W. aantreft; het omschrift van het zegel luidt : SIG. SCAB. DE EREMBODEG / WELLE / IDERGHEM / ALPHENE. Erembodegem vormde met Welle, Iddergem en Teralfene één rechtsgebied.

Het wapen aan de gemeente vergund bij koninklijk besluit van 21 Juli 1843, vertoont **een zilveren schild met een gebloemde hoptak in natuurlijke kleuren.**

Dit wapen herinnert er aan dat de hopteelt vanouds te Erembodegem een van de voornaamste bezigheden van de inwoners vormde. Thans zijn er in de streek nog uitgestrekte hoplochtingen.

ERONDEGEM. — Te zamen met Ottergem, was Erondegem, sedert het begin der 15e eeuw, zoniet vroeger, in het bezit van de heren van Erpe. Door huwelijk kwamen beide plaatsen in handen van Boudewijn van Schoutheete; ze bleven aan zijn opvolgers tot in 1664, wanneer ze overgingen tot Ferdinand de Wilde, griffier van het land van Aalst. De familie de Wilde behield het heerlijk domein op haar beurt tot in de eerste helft van de 18e eeuw, wanneer Maria-Jozefina zich in de echt verenigde met Emmanuel de Norman, heer van Okselare, aan wiens afstammelingen het goed bleef behoren tot aan de Franse Omwenteling.

De familie de Norman voerde een wapen gedeeld met zwart en blauw, bezaaid met gouden blokken en met een gouden leeuw over alles heen. Het werd, door de Hoge Raad van Adel, op 31 Januari 1818, aan de gemeente Erondegem toegekend, doch enigszins gewijzigd, zodat de beschrijving ervan luidt als volgt : « **Doorsneden : 1. in blauw negen gouden blokken; 2. in zwart twaalf gouden blokken; over heen een zilveren zwaard met gouden gevest** ».

Het zwaard is, zoals wij weten, het embleem van het land van Aalst.

In de 18e eeuw zegelden de dorpsschepenen met het wapen van de familie de Wilde, hetzij in zilver een zwarte keper beladen met twee gouden sterren en vergezeld van drie zwarte hertekoppen.

ERPE. — Dit dorp was een heerlijkheid met rechtsmacht in alle graden. Het heeft zijn naam gegeven aan een familie waarvan verschillende leden, die in de 11e en de 12e eeuw leefden, ons bekend zijn en die aan tal van gewichtige oorkonden hun zegel hechtten. De familie van Erpe voerde in zilver een rode leeuw, getongd en genageld met blauw en een uitgeschulpte zwarte zoom (Gelre).

Volgens sommige geschiedschrijvers zouden de van Erpe's uit het huis van Gavere gesproten zijn. Wat er ook van zij, de blazoenen van de twee geslachten vertonen veel gelijkenis (zie Gavere).

Ingevolge het huwelijk van Catharina van Erpe met Boudewijn van Schoutheete, kwam de heerlijkheid, omstreeks 1442, in het bezit van het geslacht van die naam, aan wie ze bleef toebehoren tot op het einde van de 17e eeuw (wapen : in blauw drie zilveren schaaktorens, gevierendeeld van Erpe en een uitgeschulpte zwarte zoom).

De laatste heren van Erpe behoorden tot de familie de Waepenaert d'Erpe (wapen : in rood drie hoofden in vleeskleur dragende een zilveren helm met halsstuk).

Reeds in de 14e eeuw hadden de schepenen van Erpe hun eigen zegel. Het verbeeldde de H. Martinus, bisschop van Tours, die zijn mantel deelt met een arme. Boven de heilige het schuinliggend schild der heren van Erpe.

Een koninklijk besluit van 10 Mei 1841 schonk aan de gemeente Erpe het wapen van het gelijknamig huis «**in goud een rode leeuw en een uitgetande zwarte zoom**». Het is te betreuren dat men dit gemeenteblazoen niet gevormd heeft naar het oude schepenzegel en de afbeelding van de dorpspatroon er niet in opgenomen werd.

De Nederlandse regering had, op 20 Juli 1827, aan Erpe een zilveren schild toegekend met het beeld van de H. Martinus in natuurlijke kleuren.

ERWETEGEM. — Het heerlijk gezag te Erwetegem zal aanvankelijk hebben toebehoord aan een familie die de naam van het dorp droeg. Zeger van Erwetegem, de oudst bekende uit dit geslacht, leefde in 1118. De familie schijnt in de loop van de 13e eeuw te zijn uigestorven; althans voerde zij sindsdien geen heerlijk gezag meer en waren het de heren van Zottegem die hier tot op het laatste der 18e eeuw de drie graden van het gerecht in handen hadden.

Het besluit van 2 Augustus 1843 vergunt aan de gemeente Erwetegem een **wapen van zilver met een groene leeuw, genageld**

en getongd met rood en gekroond met goud. De oorsprong van dit blazoen is ons niet bekend; misschien werd het afgeleid van het wapen van de adellijke familie van Itter, die in de gemeente zekere heerlijke rechten bezat en in groen een zilveren leeuw voerde, genageld en getongd met rood en gekroond met goud.

ETIKHOVE. — Etikhove omvatte verscheidene heerlijkheden. De eigenlijke dorpsheerlijkheid behoorde in de 17e eeuw aan de familie de la Deuze (wapen : in zilver een rode dwarsbalk, beladen met een hoekige smalle dwarsbalk van goud).

Jacqueline de la Deuze, dochter van Jacques, heer van Etikove en van Agnes de la Hamaide, huwde in 1635 met Jan-Baptist de Kerchove, heer van Vaulx. Hun nakomelingen behielden de heerlijkheid. Dit legt uit waarom het zegel van de parochie Etikhove in de 18e eeuw versierd was met het wapen van de familie de Kerchove, namelijk een schild geschakeerd met zilver en blauw en een gouden schildhoofd beladen met een vliegende duif, gebekt met rood en houdende in haar bek een groene olijftak.

Het wapen aan de gemeente Etikhove toegekend door de Hoge Raad van Adel op 4 Oogst 1818 vertoont **in blauw een gouden bijenkorf en in de linkerbovenhoek een gouden bij.** Dit embleem doelt natuurlijk op de bijenteelt die vroeger in de gemeente beoefend werd.

GAVERE. — De oude heren van Gaver stonden in hoog aanzien bij het Vlaamse gravenhof. Hun zegel vertoonde een ridder te paard, de degen in de hand, embleem alleen bij vorstelijke huizen in gebruik. Het wapen van de heren bestond, volgens een

tegenzegel van Raas van Gaver (13e eeuw), uit drie rode leeuwen op een gouden veld, met een uitgesneden zwarte boord.

Het geslacht van Gaver telde reeds vroeg verscheidene takken; in het begin der 18e eeuw waren er nochtans maar twee hoofdtakken

meer de ene met de naam en het wapen van de baronnen van Gaver, de andere met de naam en het blazoen van Liedekerke.

Het heerlijk domein van Gavere omvatte de dorpen Gavere, Zemmerzake, Vurste, Wassene, Baaigem, Dikkelvenne, Paulatem, Sint-Maria-Latem, Meilegem, Hermelgem, Neder- en Munkzwalm, Sint-Denijs-Boekel en Welden.

De familie van Gaver bezat dit uitgestrekt domein tot in de 14e eeuw, wanneer het door huwelijk overging in de familie de Laval-Montmorency. De baronie van Gaver werd, in 1519, tot graafschap verheven ten voordele van Jacob van Luxemburg en, in 1540, tot prindom ten gunste van Françoise van Luxemburg, echtgenote van Jan IV, graaf van Egmont.

Het fraaie schepenzegel van Gavere vertoonde in de 14e eeuw een kasteel met vier torens, de voorgevel versierd met het blazoen van de eerste heren. Dit blazoen — **in goud drie rode leeuwen en een uitgeschulpte zwarte zoom** — werd, bij koninklijk besluit van 6 Juli 1840, aan de gemeente Gavere toegekend.

Een besluit van de Nederlandse Hoge Raad van Adel had, op 13 October 1819, aan de gemeente het wapen van de heren van Gavere-Liedekerke verleend, namelijk in rood drie gouden leeuwen.

GENTBRUGGE. — Oorspronkelijk behoorde Gentbrugge aan de graven van Vlaanderen. In 1228 werd het dorp, benevens zeven andere plaatsen, aan Rudolf van Rode in ruil gegeven voor eigendommen welke deze te Merelbeke en te Niepkerk bezat.

Van dan af maakte Gentbrugge deel uit van het land van Rode (zie Schelderode).

De gemeente voert het wapen van het markiezaat Rode: «**In goud een zwarte leeuw, rood genageld en getongd, in de rechterbovenhoek vergezeld van de letter G en in de linkerbovenhoek van de letter B van hetzelfde en een uitgeschulpte zoom, eveneens zwart gekleurd. Schildhouder: een zittende zwarte leeuw, rood genageld en getongd**». De letters B en G dienen alleen om het wapen van dit van Gontrode te onderscheiden.

Dit blazoen werd aan de gemeente toegekend door de Nederlandse regering op 13 October 1819 en bij koninklijk besluit van 23 Maart 1839 door de Belgische regering bevestigd.

GERAARDSBERGEN. — Deze stad werd door Boudewijn, graaf van Vlaanderen en Henegouwen, gesticht in 1086, binnen de parochie Hunnegem. Om de inwoners aan te lokken, schonk de graaf hun een vrijheidscharter dat beschouwd wordt als het oudste monument van publiek-, burgerlijk- en strafrecht in Vlaanderen. Het doel was een sterke nederzetting te bekomen om de menigvuldige aanvallen op de stad, die op de grenzen van drie gouwen lag, te kunnen afslaan. De keure van Geraardsbergen werd, in 1190, door Filips van den Elzas en, in 1200, door Boudewijn van Constantinopel bekrachtigd.

Op het oudst bekende stadszegel van Geraardsbergen, dat dagtekent van 1244, komt als zegelbeeld een sprekende figuur voor, namelijk een berg met het kruis in top en omringd door boomtakken. Het omschrift luidt : SIGILLUM DE MONTE GERARDI.

Nog tijdens dezelfde eeuw wordt het stadszegel gewijzigd; in 1287 prijkt op de voorzijde het wapen van het graafschap Vlaanderen, waarboven de berg uit het voorgaande zegel verschijnt. Als randschrift : S. COMMUNITATIS GERARDIMONTIS. Op het tegenzegel nog eens de sprekende figuur der stad, vergezeld van de Vlaamse leeuw en de keizerlijke adelaar. Een dergelijk zegel ontmoet men ook in de volgende eeuw.

Terzelfdertijd is een schepenzegel in gebruik met de afbeelding van een mooi gebeeldhouwd gotisch kerkportaal. Later komen ook in dit zegel de leeuw en de adelaar voor. Het opschrift luidt hier : S. SCABINORUM GERALDIMONT. Afdrukken van dit zegel hangen aan oorkonden van 1287, 1339, 1357 en 1359.

In 1477 werd het stadszegel van Geraardsbergen gestolen, alhoewel voorgeschreven was het te bewaren in een koffer voorzien van een slot met drie sleutels.

In de 16e eeuw krijgt het zegelbeeld van Geraardsbergen een ander uitzicht. De heuvel wordt vervangen door een perron met drie treden, terwijl het kruis de ereplaats krijgt. Dit embleem werd steeds door de inwoners beschouwd als het symbool van hun vrijheden. De dubbele adelaar wijst er op dat Geraardsbergen deel uitmaakte van Keizerlijk Vlaanderen, terwijl de leeuw beduidt dat het een Vlaamse stad was. De latere zegels dragen hetzelfde zegelbeeld.

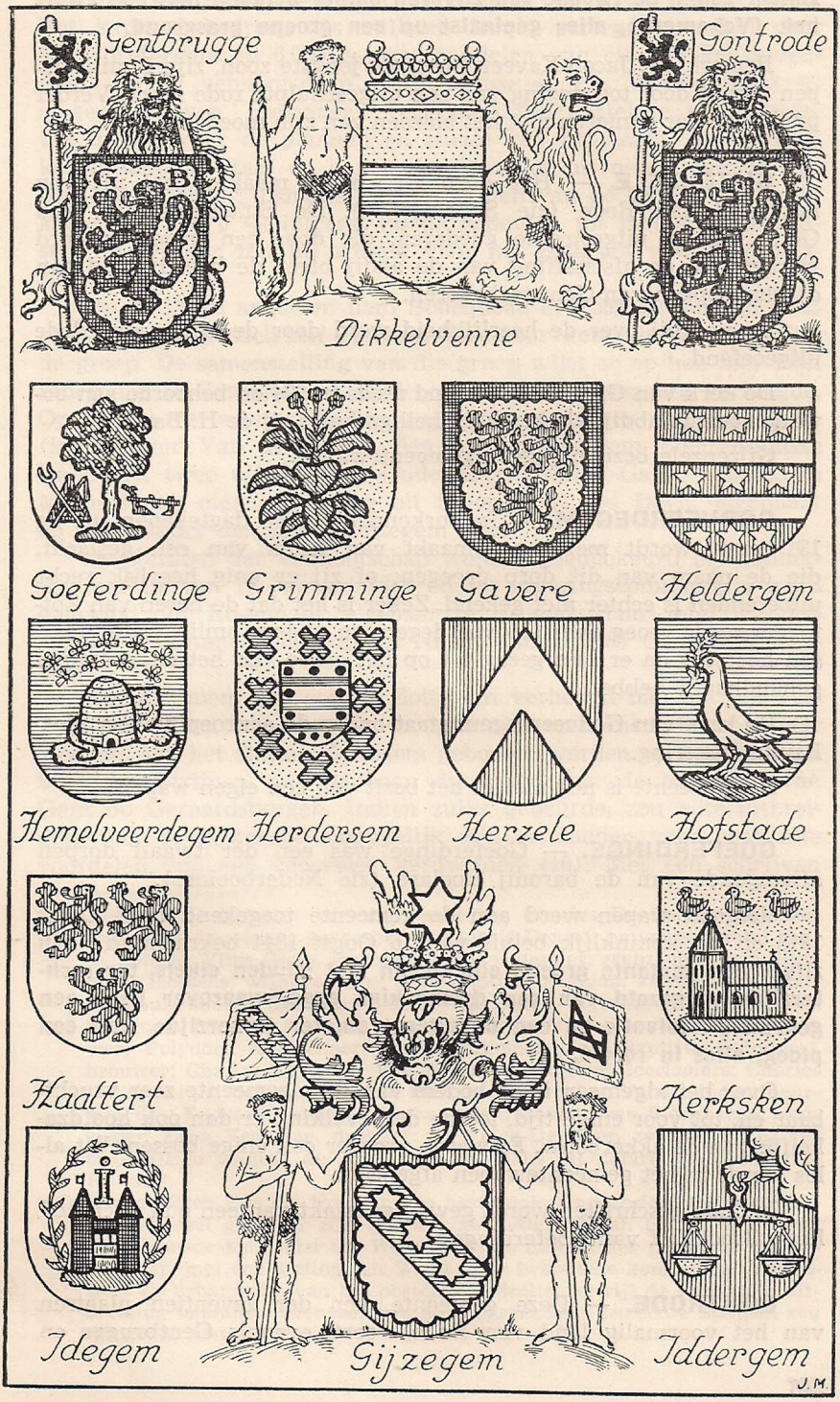
In de 18e eeuw verschijnt de adelaar ook wel eens als schildhouder bij het stadswapen.

Het blazoen der stad Geraardsbergen wordt, in het koninklijk besluit van 19 April 1907 aldus beschreven: «**In goud een rood calvariekruis op drie trappen, gevoegd met zilver, ter rechterzijde vergezeld van een dubbele zwarte adelaar en ter linkerzijde van een zwarte leeuw, genageld en getongd met rood en gekroond met goud. Het schild gedekt met een gouden muurkroon.**

GIJZEGEM. — Gijzegem schijnt oorspronkelijk een voogdij te zijn geweest, die, in het begin van de 13e eeuw, toebehoorde aan Richildis de Mortagne, vrouwe van Oudenaarde.

Als eerste heren van Gijzegem worden genoemd Robrecht van Leeuwergem in 1399 en 1415 en Jan Godevaerts in 1421. Omtrent het midden der 15e eeuw wordt het dorp in twee delen gesplitst; beide gaan door huwelijk, erfenis of verkoop, in handen van verschillende familiën over om, in 1697, opnieuw samengevoegd te worden door Jan-Cornelis Goubau, wiens wapen in het jaar 1722 afgebeeld staat op het zegel der parochie en heerlijkheid Gijzegem. Dit wapen is gevierendeeld: 1 en 4, in goud een rode keper van boven vergezeld van twee breedarmige rode kruisen met spitse voet en van onder van een rode wassenaar (Goubau); 2 en 3, doorsneden, 1. in rood twee schuingekruiste gouden pelgrimsstaven; 2. in blauw, twee gouden belletjes (van Colen). Jan-Cornelis Goubau was gehuwd met Suzanna van Colen en voerde dus zijn wapen gevierendeeld met dat van zijn echtgenote. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Jan-Maximiliaan, ongehuwd gestorven in 1719, en liet het domein van Gijzegem na aan zijn zuster Cornelia-Flora, die zich in de echt verbond met Jacob-Xaveer Goos, secretaris der stad Antwerpen, waar hij overleed in 1739. Deze heer van Gijzegem werd door Karel VI tot baron verheven; hij was de zoon van Pieter Goos en van Joanna-Maria Vekemans. Zijn blazoen komt voor op het zegel van de schepenen van Gijzegem in de 18e eeuw en werd, bij koninklijk besluit van 26 Februari 1845, aan de gemeente toegekend. Hier volgt de beschrijving: «**In zilver een blauwe schuinbalk beladen met drie zespuntige sterren en verder een uitgeschulpte rode zoom. Het schild gedekt met een zilveren helm met gouden kroon. Helmteken: een ster uit het schild tussen een zilveren vlucht. Helmkleden van zilver en blauw. Schildhouders: twee wilden in natuurlijke kleuren, omkranst en omgord**

GEMEENTEWAPENS UIT HET LAND VAN AALST - II

met loof, houdende de ene een banier met het wapen van het schild, zonder zoom, de tweede een zilveren banier beladen met een zwart hek (Vekemans), alles geplaatst op een groene grasgrond.

Bemerk dat Jacob-Xaveer Goos, als jongste zoon, zijn familiewapen breekt door toevoeging van een uitgeschulpte rode zoom. Verder prijkt een der banieren met het blazoen van zijn moeder.

GIJZENZELE. — Het dorp Gijzenzele maakte deel uit van het land van Rode (zie Schelderode). De Sint-Baafsabdij, van Gent, had er uitgestrekte goederen, die door een meier beheerd werden. Na de afschaffing van de abdij bleef de heerlijkheid aan de bisschoppen van Gent toebehoren.

De voogdij over de heerlijkheid werd door de heren van Rode uitgeoefend.

De kerk van Gijzenzele bestond reeds in 974 en behoorde aan bovengenoemde abdij; als beschermheilige heeft zij de H. Bavo.

Gijzenzele bezit nog geen gemeentewapen.

GODVEERDEGEM. — In oorkonden welke dagtekenen uit de 13e eeuw, wordt melding gemaakt van leden van een geslacht, die de naam van dit dorp droegen; of zij er enig heerlijk recht uitoefenden is echter niet gekend. Zeker is het dat de heren van Zottegem reeds vroeg over Godveerdegem en andere omliggende plaatsen heersten en er hun gezag tot op het einde van het oude regime gehandhaafd hebben.

De kerk van Godveerdegem staat onder de aanroeping van Sint-Paulus-Bekering.

De gemeente is nog niet in het bezit van een eigen wapen.

GOEFERDINGE. — Goeferdinge was een der twaalf dorpen afhangende van de baronij Boelare (zie Nederboelare).

Volgend wapen werd aan de gemeente toegekend op 4 Oogst 1818 en bij koninklijk beluit van 16 Oogst 1844 bekrachtigd: « **In zilver een geplante groene eikenboom met gouden eikels, ter rechterzijde vergezeld van een driehoekige egge, waarover heen een gekruiste hooivork en een dorsvlegel en, ter linkerzijde, van een ploeg, alles in rood** ».

Over het algemeen is de bodem van deze gemeente zeer vruchtbaar en, tot voor enige tijd, leefde de bevolking er dan ook hoofdzakelijk van de akkerbouw. Er waren vroeger ook enige bossen. Dit alles wordt in het gemeentewapen afgebeeld.

In oude geschriften wordt gewag gemaakt van een oud pachthof, het « Groot Hof van Goeferdinge ».

GONTRODE. — Deze gemeente, een der zeventien plaatsen van het voormalig land van Rode, voert, evenals Gentbrugge en

Oosterzele, het volledige wapen van de baronij Rode: «**In goud een met rood genagelde en getongde zwarte leeuw, in de rechterbovenhoek vergezeld van de letter G en in de linkerbovenhoek van de letter T van hetzelfde en een uitgeschulpte zwarte zoom. Schildhouder: een zittende zwarte leeuw, houdende rechts een gouden banier met een omgewende zwarte leeuw, rood genageld en getongd.**»

GRIMMINGE. — Het dorp Grimminge kende achtereenvolgens als eigenaars de heren van Boelare, die van Edingen en de abdij van Beaupré. Deze abdij, een der schoonste in onze gewesten, werd op het grondgebied der gemeente gesticht in 1228 door Aleide van Boelare; ze hing af van de abt van Clairvaux. Ter bekrachtiging van hun akten bedienden de abdissen zich van een zegel waarop afgebeeld waren de H. Maagd en het Kindje Jezus en nedergeknielde kloosterzusters onder de mantel van eerstgenoemde. Het mag wel jammer heten dat, in het wapen der gemeente Grimmingen, niets herinnert aan het oude sticht, hetwelk, gedurende zoveel eeuwen het wel en het wee der bevolking gedeeld heeft.

Het gemeenteblazoen, vergund door de Hoge Raad van Adel op 4 Oogst 1818 en bevestigd bij Koninklijk besluit van 27 Mei 1844, vertoont **in goud een gebloemde tabaksplant in natuurlijke kleuren.** Die wapenfiguur wijst er op dat het dorp uitgestrekte tabakplanterijen bezit, wier producten het land door zeer gewaardeerd zijn.

GROTENBERGE. — Grotenberge maakte eertijds deel uit van het vrij domein van Zottegem, samen met de dorpen Erwetegem, Godveerdegem, Sint-Goriks-Oudenhove, Strijpen en Wijnhuize. Voor al deze plaatsen was er slechts één vierschaar, gevestigd te Zottegem.

De gemeente Grotenberge werd er toe gemachtigd het wapen van de heren van Zottegem te voeren (zie bijlage).

HAALTERT. — De heerlijkheid Rotselaar, in Vlaanderen, omvatte de dorpen Aaigem, Denderhoutem, Haaltert, Heldergem, Kerksken en Vlekkem.

In het begin van de 14e eeuw, was Haaltert in het bezit van Jan van Rotselaar, die, in 1334, de heerlijkheid verkocht aan Hendrik van Vlaanderen, heer van Ninove en baanderheer van Rotselaar.

Het domein kwam daarna achtereenvolgens in de handen van verschillende familiën om, ten slotte, terug te keren tot de heren van Rotselaar aan wien het tot op het einde van de 18e eeuw bleef toebehoren (zie ook Aaigem).

De gemeente Haaltert voert het wapen van de heerlijkheid

Rotselaar : **in zilver drie rode leeuwen, genageld en getongd met blauw.** Dit wapen werd door de Nederlandse regering toegekend op 4 Oogst 1818 en door de Belgische regering op 12 Oogst 1843.

Enkele merkwaardige zegels van de oude schepenbank van Haaltert zijn bewaard gebleven. Het eerste, van 1307, vertoont het wapen van de familie van Boelare, de drie andere stellen de H. Gaugericus, patroon der parochie, voor. De heilige bevindt zich tussen twee kleine schilden met, in 1333, het blazoen van Namen (Gwijde van Dampierre was ook graaf van Namen), in 1432 en 1491, de wapens van Vlaanderen en Boergondië.

HELDERGEM. — Het heerlijk gezag over Heldergem behoorde, zoals wij daar juist komen te zien, aan de heren van het land van Rotselaar.

In de 15e eeuw schijnt Heldergem nog geen eigen zegel te hebben gehad om zijn wettelijke akten te bekrachtigen; althans leest men in verschillende oorkonden van die tijd dat de schepenen aan die van Aaigem vroegen er hun zegel te willen opdrukken.

Het wapen van Heldergem staat als volgt beschreven in het besluit van de Hoge Raad van Adel van 4 Oogst 1818 en in het koninklijk besluit van 21 Juli 1843 : « **gedwarsbalkt met zes stukken zilver en rood, elke rode balk beladen met drie vijfpuntige zilveren sterren** ». Het werd, wij zegden het reeds wanneer wij het wapen van Aaigem bespraken, afgeleid van het blazoen van de laatste heer van Rotselaar, Lieven-Lodewijk du Bois.

HEMELVEERDEGEM. — « **In blauw een bijenkorf, overtopt met negen bijen en geplaatst op een grond, vóór een omgewende, liggende, aanziende leeuw, alles in goud** ». Aldus luidt, volgens het besluit van de Raad van Adel van 4 Oogst 1818 en het koninklijk besluit van 7 September 1928, de beschrijving van het gemeentewapen van Hemelveerdegem. Dit wapen doelt op de bijenteelt die in het dorp beoefend werd. De leeuw, zinnebeeld van het graafschap Vlaanderen, wordt hier niet op de gewone manier voorgesteld.

De oude heerlijkheid Hemelveerdegem behoorde tot in de 14e eeuw aan een gelijknamige familie, waarna ze overging op de huizen van Massemen, Mastaing, Damman en Bousies om, ten slotte, deel uit te maken van de baronie Boelare.

Het tegenzegel van de parochie en de heerlijkheid vertoonde, in 1789, het blazoen van Boelare.

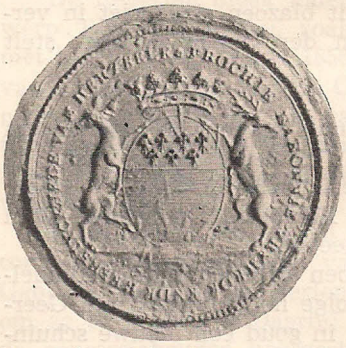
HERDERSEM. — Tot in de 13e eeuw behoorde dit dorp aan een gelijknamig geslacht hetwelk in tal van oorkonden met betrekking tot de abdij Affligem vernoemd wordt. Naderhand kwam de heerlijkheid nog in het bezit van de familiën Uytterzwane en de Cotereau. In 1619 werd zij het eigendom van Gaspard de Val-

dez, heer van Rotselaar, in wiens voordeel zij op 11 Oogst 1620 door de aartshertogen Albrecht en Isabella tot baronie verheven werd. Het domein bleef aan het huis Valdez tot in 1713 en ging vervolgens over tot de familiën Happaert, van der Haegen en du Bois. Pieter-Lieven-Lodewijk du Bois bekwam in 1792 de titel van baron van Herdersem.

Op 29 Oogst 1818, onder het Hollands Bestuur, verkreeg Herdersem als gemeentewapen het blazoen van de familie du Bois (in zilver een rode dwarsbalk beladen met drie vijfpuntige zilveren sterren en vergezeld van drie rode merletten).

Op 11 Oogst 1843 werd de gemeente door besluit van Koning Leopold I in het bezit gesteld van het wapen van het geslacht Valdez : « **In zilver drie blauwe dwarsbalken vergezeld van tien zoomsgewijze geplaatste zwarte koeken en een gouden schildzoom beladen met acht blauwe Sint-Andrieskruisjes, geplaatst 3.2.2. en 1 in de schildpunt.**

HERZELE. — De oudste bezitters van Herzele, een der voornaamste heerlijkheden van het land van Aalst, droegen de naam van het dorp en voerden **in rood een gouden keper.** Een koninklijk besluit van 15 October 1912 kende dit wapen aan de gemeente toe.

De van Herzele's werden tot de machtigste heren van Vlaanderen gerekend. Franco van Herzele vergezelde, in 1095, Godfried van Bouillon naar het H. Land. Een Lodewijk, heer van Herzele, hechtte, in 1174, met Raas van Gaver, zijn zegel aan een akte die bepaalde dat het graafschap Aalst en de voogdij over Affligem in handen waren gesteld van Filips van den Elzas, tengevolge van het overlijden van Dirk, graaf van Aalst. Ook hij trok ter kruisvaart en onderscheidde zich in de strijd tegen de Turken. Raas en Zeger van Herzele steunden de zaak der Gentse gemeentenaren : het kostte aan de eerste zijn leven en aan de tweede zijn vermogen. Lodewijk, graaf van Vlaanderen sloeg, in 1381, de heerlijkheid aan. Jan Zonder Vrees schonk ze echter in 1412 terug aan Zeger's neef, ridder Jan van Robaais, eveneens een man van aanzien.

Later ging het domein van Herzele over op de familiën de Werchin, de Melun, de Ligne en de Lichtervelde.

Het zegel van de parochie en de vrijheid Herzele draagt, in 1626, het wapen van het gelijknamig huis, in de 18e eeuw het ovalen gouden schild met de rode schuinbalk van de prins de Ligne en daarna het blauw schild met hermelijnen schildhoofd van de Lichtervelde's.

HILLEGEM. — Hillegem was van in de oudste tijden in twee heerlijkheden verdeeld; de ene stond onder het gezag van de heren van het naburige Leeuwergem; de andere was in het bezit van de Sint-Pietersabdij van Gent.

De gemeente is nog niet in het bezit van een eigen blazoen. De dorpsschepenen zegelden met het wapen van bovengenoemde abdij.

HOFSTADE. — Oorspronkelijk behoorde de heerlijkheid van dit dorp aan een familie van Hofstade; later ging zij over aan de graven van Vlaanderen. In 1630 werd het domein verpand aan Willem Bette, wiens afstammelingen de heerlijkheid tot in 1792 behielden (wapens : in blauw drie gouden Sint-Antoniuskrukken).

De laatste heer van Hofstade was Christiaan-Gregoor-Jozef-Ernest, graaf van Lannoy. Hij voerde in zilver drie groene leeuwen, gekroond, getongd en genageld met goud.

Een besluit van de Hoge Raad van Adel van 29 April 1818 en een koninklijk besluit van 1 September 1932 verleenden aan Hofstade het volgende wapen : **in blauw een zilveren duif, rood gebekt en gepoot, houdende in haar bek een groene olijftak en staande op een grond van hetzelfde.** Dit blazoen staat niet in verband met het geschiedkundig verleden der gemeente maar stelt het zinnebeeld van de vrede voor.

HUNDELGEM. — De oudst bekende heren van Hundelgem behoorden tot het huis van Massemen. In de 16e eeuw kwam de heerlijkheid, door aankoop, in het bezit van Barbara Claissone, weduwe van Geraard Rym, heer van Ekelbeke. De familie Rym voerde in goud een geluipaarde rode leeuw.

Na een eeuw aan dit geslacht te hebben toebehoord, ging Hundelgem over aan het huis de Bergh, ingevolge het huwelijk van Geertruide Rym met Jan de Bergh (wapen : in goud een blauwe schuinbalk getand met hermelijn).

De laatste heren van het dorp waren de baronnen de Norman (zie Erondegem).

Hundelgem heeft geen gemeentewapen.

IDDERGEM. — Tot in de tweede helft der 17e eeuw, vormde Iddergem een van de zogenaamde « 's Graven propre dorpen », wil zeggen dat het heerlijk gezag er de graven van Vlaanderen toebehoorde.

Te zamen met Welle werd de heerlijkheid door de vorst afgestaan aan het geslacht de Gruutere (wapen : in zwart drie gouden tweelingsbalken) waarna zij in het bezit kwam van de familie Vilain XIII.

De abdij van Ninove had belangrijke goederen te Iddergem en die van Geraardsbergen bezat er het grootste deel van de tienden.

In bestuurlijk opzicht was Iddergem verenigd met Erembodegem, Welle en Teralfene; de vier dorpen maakten te zamen een meierij uit, waarvan de schepenen een eigen zegel hadden (zie Erembodegem).

Het huidige gemeentewapen van Iddergem, vergund op 4 Oogst 1818 en bevestigd bij koninklijk besluit van 10 Juni 1846, vertoont een van de meest voorkomende attributen van de gerechtigheid in de middeleeuwse kunst : « **In rood een rechterarm in natuurlijke kleur, gekleed met blauw, houdende een gouden weegschaal. De arm komt uit een zilveren wolk, voortkomende uit de linkerbovenhoek** ».

IDEGEM. — Dit dorp, gelegen in de baronie Boelare, vormde één vierschaar met Smeerebbe. Het was eertijds de verblijfplaats van een der oudste en voornaamste familiën van Vlaanderen, die haar naam aan het dorp ontleende en er haar eigen vierschaar had. Zij voerde in zwart twee gouden dwarsbalken; onder haar leden telde men zowel dappere veldheren als bekwame magistraten.

Het wapen van Idegem, aan de gemeente verleend onder het Hollands bestuur op 4 Oogst 1818 en door de Belgische regering bekrachtigd op 8 Juni 1844, is een afbeelding van de sluis op de Dender : « **In zilver een zwarte sluis, staande op een groene grond en van boven vergezeld van een gouden hoofdletter I; alles omringd met twee gebladerde takken in natuurlijke kleur, komende uit de grond.** »

De keuze van dit wapen kan niet gelukkig genoemd worden. Met het oog op het geschiedkundig verleden van het dorp had men er het embleem van het verdienstelijk geslacht dat zich naar de naam van de plaats noemde, moeten in opnemen.

IMPE. — Impe was ook een van de «'s Graven propre dorpen» in het land van Aalst.

In 1630 werd de heerlijkheid verpand aan de baron van Lede, wiens opvolgers ze tot op het einde van het oude regime bezaten.

Impe heeft nog geen eigen wapen. Zoals Schellebelle, zou de gemeente het blazoen kunnen voeren van een der heren die over het dorp regeerden, doch liefst met bijvoeging van de beeltenis van de kerkpatroon, de H. Dionisius.

KERKSKEN. — Tot aan de Franse Omwenteling was Kerksken een heerlijkheid van het land van Rotselaar (zie Haaltert).

De gemeente heeft een sprekend wapen. Het werd eerst toegestaan door de Hoge Raad van Adel, op 4 Oogst 1818, en erkend door koninklijk besluit van 12 Oogst 1843. De beschrijving ervan luidt als volgt : « **In goud een rode kerk, staande op een groene grond en van boven vergezeld van drie naast elkander geplaatste rode merletten** ». Die merletten zijn ontleend aan het blazoen van de laatste heren van Rotselaar (zie Aaigem).

(Vervolgt)

VORST-BRUSSEL. **J. Melkenbeeck.**

Een Staat van goed uit het jaar 1746 te Sint-Maria-Horebeke (*)

Staeten van goed — dit zijn de inventarissen van de nagelaten bezittingen, roerende en onroerende, ... en schulden, die tijdens het Oud-Regime moesten opgemaakt binnen de veertien dagen na het afsterven en nadien zo spoedig mogelijk moesten « overgegeven » worden bij de meier en de schepenen, ter vereffening van iedere nalatenschap (de armste man liet toch minstens de kleren na, die hij aan het lijf had). Soms zijn ze belangrijk, dikwijls interessant, altijd leerzaam, niet alleen omdat men er uit vernemen kan de namen en de ouderdom en de verwantschap van de erfgenamen (bijzonderheden, die men soms (dikwijls) vruchteloos in parochieregisters gezocht heeft), maar ook allerhande wetenswaardigheden betreffende aan- en verkoop, ruil, schenking, enz. van onroerend goed, aflossen van renten, waarde van dieren en zaken, enz. enz., kortom het zijn rijke, tot hiertoe maar al te weinig ontgonnen groeven.

Er zijn staten van goed, die maar een viertal bladzijden (groot formaat) tellen, andere tellen er tientallen. De griffiers deden overigens hun best om het document zo lijvig mogelijk te maken (groot, gespatieerd schrijven : soms maar een of twee woorden per regel) : hoe meer bladzijden, hoe hoger de honoraria.

Ter illustratie laten we hier — niet in extenso ! — een staet van goed volgen, zo kan de lezer b.v. qua waarde van dieren en zaken, interessante vergelijkingen maken : de onkosten voor de « funeraliën » van de overleden (boer) liepen zo hoog als de opbrengst van een Ha rogge of de waarde van « al 't vleesch », met de kuip er bij, in 't sterfhuis voorhanden, — « een vat » brandewijn (er staat wel : vat, en niet : vaatje) werd maar dubbel zoveel waard geschat als 8 hennen en een haan, enz. enz.

ST-TRUIDEN. **Omer van der Haegen.**

XLJ 8bre 1746

Staêdt ende Inventaris van Goede die midts desen voor Ul Heeern is maekende ende schriftelijck overgevende pietrenelle van malderghem fja jns als weduwe ende hauderigge (1) bleven ten sterfhuys van arno van der haeghen fs judocus overleden binnen dese prochie (1 bis) in december xvij^{e} vijf en veertigh hebbende achtergelaeten ende tsaemen in huywelycke geprocrieert zes kinderen met naemen Constandt omtrent de xxxij^{ig} jaeren item Anne Marie omtrendt de xxv^{ig} jaeren Jacobus xxij^{ig} jaeren Judocus xix jaeren Joannes xvij jaeren ende Therese omtrendt de xiiij jaeren bij dien de vier leste noch minderjaerigh (2) .....

alvooren (3) den hangel (4) tange brandereel ende vierschuppe tsaemen
VI lb. par. (5)

(*) (Rijksarchief te Gent. Fonds St-Maria-Horebeke, nr 144. — Staten van goed : 1746).

(1) hauderigge : houdster, die de rechten kan ontlenen aan het stuk; **igge :** achtervoegsel om vr. subst. te vormen : landbouwerigge, enz.

(1 bis) St-Maria-Horebeke.

(2) minderjaerigh, d.i. jonger dan 25 jaar.

(3) alvooren : daarmee (met de vuurhaard en wat er bij hoorde) werd in de inventaris steeds begonnen : hij was immers het « centrum » van de huiskring en de verpersoonlijking van het gezin.

(4) hangel (= haal) : ketting waaraan de ketel boven het haardvuur hangt.

(5) p(ond) gr(oot) = 12 p(ond) par(isis) = 20 schel(lingen) = 240 penn(ingen) gr(oot) = ca 11 goudfrank.

ketel 2 potten haecken ende voorders tgonne in geheel den hanck (6) tsaemen XLVIII lb. p.
dresse (7) cuype ende keiren (8) tsaemen XXIIII lb. p.
al de stoelen taeffel spinnewielen bijlhaumers spae ende ander storieijser tsaemen XXX lb. p.
twee coffers noch 2 dessen (9) ofte cassen tsaemen XXX lb. p.
item al tvleesch met de cuype tsaemen XXXV lb. p.
item al de slaepinge LVI lb. p.
hekel (10) aftrecke (11) waeffelijser boeckeypanne (12) ende ander storie prijs XX lb. p.
D'ypenasschen ende boucquetblomme (13) XIX lb. p.
Troch met de berderstonne (14) ende ander storie X II lb. p.
Item hoopken boonen VI lb. X sch. p.
Waschcuijpe met twee coeijheemers VI lb. p.
Een wevers getauwe LVI lb. p.
Item een molen (15) ende wan III lb. XVI sch.
Acht hinnen ende hane VI lb. p.
Een vat brandewijn XII lb. p.
Item al het ongeswingelt (16) vlasch IIII lb. IIII sch.
Drij lijne laeckens (17) tsaemen geextimeert op IIc IIII lb. p.
Twee peirden ploegh ende heghde (18) tsaemen op met den curtewaeghe (19) Ic LXIX lb. p.
Item een coey ende veirse (20) tsaemen Ic XLIIII lb. p.
Item een dachwant (21) XVIII roeden (22) taerwe op den broeck (23) gepresen (24) XXXVI lb. p.
Item LXXX roeden op den acker mesteluyn (25) prijs XXIIII lb. p.
Item ontrent twee dachwant mesteluyn cooren op den bulck prijs LXXVIII lb. II sch.

---

(6) hanck : soort rek aan de muur, bestaande uit een horizontale plank met daaronder winkelhaaks een andere, waarin haken en/of nagels of houten pennen, om allerhande gerief op te leggen, resp. aan te hangen.
(7) dresse : schapraai.
(8) keiren : karn, d.i. vat om boter in te karnen «= uit de melk afzonderen).
(9) desse : lapsus voor dresse.
(10) hekel : vlaskam, om het (gezwingeld) vlas en de hennep te reinigen van de scheven.
(11) aftrecke : hetgeen reeds geweven is en zal « afgetrocken » (en afgesneden) worden.
(12) boeckeypanne : boekweitkist, -bak, waarin het boekweitmeel bewaard wordt.
(13) boucquetblomme : boekweitbloem (-meel).
(14) berderstonne : (berdelston ?).
(15) molen ende wan : wannen is het graan door schudden en/of blazen, zuiveren van kaf, strooitjes, enz.; vroeger, en ook niet zo lang geleden nog, werd dit gedaan met een wan (= platte, ondiepe mand) of met een wan- of kafmolen.
(16) ongeswingelt : zwingelen is de scheven afzonderen van het vlas, na het braken en vóór het hekelen; wordt gedaan met een zwingelmes of een zwingelmolen.
(17) lijne laeckens : stukken lijnwaad .
(18) heghde : egge.
(19) curtewaegen : kruiwagen.
(20) veirse : vaars, jonge koe (van 9 maand tot 2 jaar).
(21) dachwant : te Horebeke is een d. 100 roeden of ca 1/3 Ha (1 Ha = 325 roeden).
(22) roede : 6 stappen vierkant, ca 30,8 m^2.
(23) dorpswijk te St-Maria-Horebeke.
(24) gepresen : geschat, geraamd (geextimeert !).
(25) mesteluyn : masteluin, mengkoren (rogge en tarwe).

Item ontrent twee dachwant cooren (26) op denselven bulck geextimeert L lb. XIII sch.
Item ontrent L roeden rogghe op 't selve velt XVIII lb. VIII sch.
Item een partije schockeloen (27) op de meulecauter (23) prijs XIII lb. p.
L roen cooren op dhofstede prijs VI lb. XIII sch.
Item elf mokens (28) lynsaet gesaeyt opt block compt daer over met labeur ende zaeyen XXXI lb. XVIII sch.
Item noch 4 mokens lynsaet op daerover met labeur (in voorgaende begrepen).
Item ontrent XC roeden op de meulecauter beplant met boonen (29) compt over labeur mes met plantsel ende plansel tsaemen XIX lb. XVIII sch.
Item ontrent LX roeden boonen (29) op den broeck over labeur saet ende planten VII lb. p.
Partijken evene (30) in den lochtinck (31) II lb. par.
het mes in den hof XIII lb. par.
Den hautwasch aen dhofstede geextimeert op XXI lb. p.
(de extimatie gedaen bij Joannes de priester (32) hautcapper van stile ende daerop aenveirt als vooren).
De opgaende boomen aende selve LXIIII lb. p.
Het slaghaut (33) aende weede het schutersgat (21) XVI lb. par.
De opgaende boomen aen deselve LX lb. p.
Het slaghaut aende weede te Rokeghem (21) X lb. p.
Dopgaende boomen daerop IIIc XVI lb. p.
Het slaghaut aenden bulck (21) XIII lb. p.
Item dopgaende boomen daer aen XIII lb. p.
Item het budtshaut (34) op dhofstede bevonden L lb. p.
De cleederen ende lynwaet van de overledenen syn aen aerme persoonen ghegeven memorie
Item de gonne van dhauderigge boven die haer volgen voor rauweleet gepresen... syn haer al gelaeten voor rauweleet als niet excederende gouden rinck boven den trauwrinck XVI lb. p.
Dhauderigge verclaert ten daeghe vande prysije ende scheeden gemeensaemhede in contante penningen gehadt te hebben de somme van LVI lb. p.

... ...

De funeraliën vanden overledenen tsaemen becostigt hebbende XXXVII lb. XVI sch. p.
syn al uyt den gemeenen betaelt
aen den meyer voor vaccaete ten passeren deser II lb. X s.
aen ses schepenen elcken XXI sch. cs. VI lb. VI s.
Ptaeter voor synen dienst met 3 vermaenyngen tsaemen XXVI s.
greffier vacatie II lb. Xs.
denselven voor t'stellen deser appostille ende uytrekenen met de doubel IX lb. p.
over de segels II lb. p.
Eeden voochden VI sch.
Enz. .....

---

(26) cooren : koren (het gewas), graan (gewoonlijk tarwe, ook rogge).
(27) schockeloen : schokkeljoen, wintergerst (Fr. escourgeon).
(28) moken : (meuken), inhoudsmaat voor droge waren = 1/8 van een zak (ca 1/8 hectoliter) = 8 vootsier.
(29) de grote oppervlakte beplanting is niet buitengewoon : er werden toen immers geen aardappelen gegeten.
(30) evene : haver.
(31) lochtinck : hof (moes-, bloemen-, fruithof).
(32) De Priester (Preester) : familienaam (oorspronkelijk bijnaam ?), kwam nogal voor in de streek.
(33) slaghaut : brandhout.
(34) budtshaut : (? bushout = palmhout).

Publieke Waterputten op en rond de Markt te Aalst

Bij het openbreken van de Molenstraat voor de aanleg van de stoomdistributie (Mei 1954), ontdekte men een stenen waterput in de « kele vander Meulenstrate » (Stadsrek. 1405) of « het gadt van de Molestraat » (1653).

Deze bornput, gelegen tussen het café « Land van Riem » — nr 4 — en de zaak « Sanfor » — nr 2 — en gemetst in grote zandsteenblokken, had een diepte van ongeveer 7,5 m. en een diameter van 1,85 m.

Wijlen Petrus Van Nuffel, in zijn « Historiek der oude Straten » spreekt over deze « nieuwen borreput op de merct, in de kele vander Meulenstrate ».

In 1403 plaatst men er een houten hek omheen, afsluiting die in 1509 vernieuwd wordt. De put wordt hermetst door drie werklieden in 1533, vier jaar later worden er twee nieuwe emmers aangehangen en in 1594 gebeurt er een herstelling. Gedurende de 17de eeuw vernemen wij niets, maar in 1731 wordt het overdekken en het plaatsen van een pomp gevraagd in een uitvoerig rekwest, gericht aan de Edele « Heeren Borghemeester ende Schepenen » en opgesteld uit naam van de naaste geburen « woonachtigh ende beginnende van 't gat van de Meulestrate » tot aan het « Roosemarijnstraetjen ». De supplianten vermelden onder meer dat « als alle de andere stadtsbornputten ledigh zijn, is noch hij hebbende ontrent de twintigh voeten waters ». De bewoners hadden er echter geen voordeel bij « vermits hetselve water door quaetaerdigheydt van sommighe persoonen, van tijdt tot tijdt wordt geïnfecteert door het inwerpen van doode honden, catten ende andere soorten van vuyligheydt... »

Het aanbrengen van een bakstenen vernauwing en het plaatsen van een pomp tegen één der naburige huizen geschiedde slechts in Maart 1758, dus 27 jaar later. Een tweede pomp werd op deze put geplaatst, aan de poort van het landhuis : de loden darm was duidelijk zichtbaar bij het openbreken van deze put.

Een andere bornput lag in de Molenstraat, rechtover de bakkerij Keppens « Het Klaverken ». Sprekende over het « Sinte Mertensstraetje » (1601) — nu de Rozemarijnstraat — lezen wij « de Sinte Mertensstraetje, beneffens den borreputte der Molenstraete » (1621); een paar woningen verder treffen wij zelfs de huisnaam aan : Het Borreputtien (1668), den Borreput (1729). Deze waterput kreeg in October 1758 eveneens een stenen pomp. Zij stond aan de huidige behangerswinkel nr 17 (huis Dierickx), tussen de twee uitstalramen.

Op de Markt zelf kennen wij nog twee bornputten :

De eerste die wij terugvinden op het plan van Sanderus, lag tegenover de huidige juwelierszaak Baten-De Meersman. De stenen pomp werd tegen het huis « De Draeck » opgericht in 1716 en blijkt dus de eerste openbare stadspomp te zijn.

Op de tweede waterput, gelegen aan het « Sauthuys », stootte men verleden jaar bij de verbouwing van het café « Ros Beyaard ». Deze kreeg een pomp in steenwarck in 1725.

Vermelden wij nog « den nieuwen borreputte ant kerchof » (1451), dus in de Kerkstraat en twee waterputten in het Rozemarijnstraatje : de ene tegenover het huis Van Holsbeeck, de andere aan de achterzijde van de drukkerij Raf. De Smet.

Bij de oude Aalstenaars staan deze putten bekend als « brandputten » wat er op wijst dat ze van nut gebleven zijn tot op het tijdstip waarop de water-distributie werd verwezenlijkt.

AALST. **F. Courteaux.**

Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon

Verslag van de algemene vergadering van Donderdag 10 Juni 1954.

Aanwezig : de heren De Gheest, Courteaux, Singelijn, Moreels, Machiels, Schollaert, Meganck, Vernaeve, Van Herreweghe, Renneboog, De Mette, De Vuyst, Uytersprot, Van der Elst, Van Schuylenbergh.

Verontschuldigd : de heren De Schaepdrijver, Blanckaert, Deprez.

De algemene vergadering wordt te 20 u. 30 geopend door dhr De Gheest, ondervoorzitter, in vervanging van dhr De Schaepdrijver, voorzitter, die zich heeft laten verontschuldigen wegens ziekte.

Dhr Courteaux, secretaris, geeft vooreêrst een beknopte historische schets van het ontstaan en de groei van het Oud-Gasthuis, de huidige Akademie voor Schone Kunsten.

Vervolgens brengt dhr Van Schuylenbergh verslag uit over de werkzaamheden van de V.V.A.K. sedert de algemene vergadering van 21 Oktober 1953. Hij spreekt voornamelijk over de herstellingsontwerpen aan het Oud-Gasthuis, over de oprichting van een technische subcommissie, over de plannen tot het stichten van een erecomité, over de contactnamen van het bestuur van de V.V.A.K. met burgemeester, schepencollege en bestuur der Akademie, alsmede over de reeds gevoerde en nog te voeren propaganda.

Dhr Meganck dringt er op aan dat de subcommissie van de V.V.A.K. ten spoedigste zou overgaan tot raming van de herstellingskosten aan het Oud-Gasthuis; de aanwezige leden van de subcommissie gaan hiermede akkoord.

Onmiddellijk hierop worden door de afgevaardigden de herstellingsontwerpen die destijds werden ingediend nader bestudeerd; het modelontwerp ontstaan uit de ontwerpen van de architekten Blanckaert, De Gheest en Van Herreweghe wordt door de aanwezigen aangenomen. Dit modelontwerp zal dan ook als basis voor de onkostenraming door de subcommissie gebruikt worden.

De algemene vergadering is eenparig van oordeel dat het bestuur van de V.V.A.K. bij het stadsbestuur, bij de Aalsterse parlementairen, alsmede bij de Bestendige Deputatie met de meeste klem dient aan te dringen om te verkrijgen dat de circa veertig huisgezinnen die nog steeds gehuisvest zijn in de Akademie, ten spoedigste zouden ondergebracht worden in geschikte woongelegenheden. De huisvesting van deze mensen immers is het gewichtige probleem dat alle verdere werking van de V.V.A.K. belemmert.

Dhr De Geest stelt voor dat de V.V.A.K. vertegenwoordigd zou worden bij de Commissie voor Monumentenzorg en Stedenschoon; dhr Courteaux zal zich hiervoor in verbinding stellen met dhr Grypdonck.

Tevens wordt dhr Courteaux als afgevaardigde van de heemkundige vereniging « Het Land van Aalst » aangenomen in vervanging van E.H. De Brouwer, die tot pastoor benoemd werd te Impe.

Verder worden nog dhr Machiels, die de V.T.B. vertegenwoordigt, en dhr Vernaeve, in zijn persoonlijke naam, opgenomen in het werkcomité van de V.V.A.K.

De algemene vergadering eindigt dan met een lezing door dhr Courteaux over « Oude Waterputten te Aalst ».

De verslaggever,
E. Van Schuylenbergh.

VRAGEN EN ANTWOORDEN

Ad 18) Cfr Renteboeken en charters van S. Adriaansabdij (Rijksarchief, Gent); — Stadsarchief Geraardsbergen. Gedrukte Inventaris van Werveke (id.); — Fons de Ghellinck-Vaernewijck. Uitgegeven inventaris (id.); — Charters, Cartularia en Renteboeken van de abdij St Martens ten Bosse (id.); — Abdij Beaulieu (Petegem bij Oudenaarde) (id., voorheen Bisdom Gent); — Abbaye St Sépulchre : Priorij van de Kapelle, Brussel (Staatsarchief te Rijsel).

25) **Het goed te Pollinoys (of Polinaes of Polnaes) te Balegem.**

Waar (kadasteraanduiding, huidige wijknaam) bevond zich dit goed van 24 bunders, dat van 1503 tot 1512 behoorde aan Boudewina de Gruutere, † 1512, dr Boudewijn en Antonia van Massemen. Vroegere en latere eigenaars ? Waar en wanneer wordt het vermeld (met bronopgave).

26) **Raverschotsche rente te Aspelare.**

« Een behuysde hofstede met alle de huysinghen met schuere ende stallen » als alle ander edifictien daer op staende, te Aspelare, int gehucht ter » Jooden... groot in gronde LIII roeden » werd op 18.3.1697 verkocht door Cornelis Roggeman en Cornelia van Oudenhove, zijn echtgenote, aan hun oudste dochter en hun schoonzoon « op last van een half moken cooren » ende een half moken haever tsiaers aen dheere Joannes Ghyselinck we- » sende raverschotsche rente ».

Men weet dat Jan Chiselin, koninklijk notaris, ontvanger der abdij van Ninove en burgemeester in die stad, echtgenoot van Anna-Petronilla Cools, heer was van Raveschoot en van Dion te Halle.

Men vraagt alle inlichtingen over die heerlijkheid en over die rente, alsmede over de eigenaars : Joannes Ghyselinck, zijn voorgangers en zijn opvolgers.

27) **Gehucht Ter Jooden te Aspelare.**

Waar (kadasteraanduiding, huidige wijknaam) bevond zich dit gehucht, gekend in de 18de E. doch niet meer vermeld op de plannen en tekeningen in de 19de eeuw ?

28) **Ontvangers der abdij van Ninove.**

Sinds wanneer had de abdij een ontvanger ? Men vraagt zo volledig mogelijke naamlijst der ontvangers, met datum van uitoefening van het ambt.

29) Bestaat er een gekend portret en/of een familiewapen van : Laurent de **Mets,** augustijnerpater, ° Zottegem 1598, † Gent 3.4.1670, vermeld in de Biographie Nationale ?

HET LAND VAN AALST

Tweemaandelijks tijdschrift.

Voorzitter : Dr H. Vangassen, Steenweg op Denderhoutem, 53, Ninove.

Beheerder : Albert van Lul, de Nayerlaan 51, Vorst (Brussel), tel. 44.61.22, postrekening 41.45.92.

Redactiesecretaris : E.H. J. de Brouwer, pastorij, Impe.

Ruil- en recensiedienst : E.H. V. Gaublomme, Kerkstraat, 16, Erembodegem.

Prijs van het jaarabonnement voor leden : 100 fr., voor steunende leden : 200 fr. en voor ereleden : 500 fr.

INHOUD VAN Nr 4

1954

A.J. van Lul — De Spoorlijn 's Gravenbrakel-Gent *(1 kaartje)* 211

Redactie — Hartelijke gelukwensen 227

J. Melkenbeeck — De Gemeentewapens van het Land van Aalst, II *(34 gemeentewapens — 9 stads- en schepenzegels)* 228

F. Courteaux — Publieke waterputten op en rond de Markt te Aalst 257

E. Van Schuylenbergh — Vereniging voor Aalsters Kultuurschoon 258

Jaarlijkse Gouwdag II

Vragen en Antwoorden III

Drukkerij « De Aankondiger », Dr. De Moorstraat 6, Aalst - Tel. 248.18.